

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Pauliina Ylipahkala

Taloudenhallinnan vahvistaminen ja tukeminen syrjäytymisen ehkäisijänä

Sosiaalialan työntekijöiden näkemyksiä asiakkaiden talouden hallinnasta

Opinnäytetyö

Syksy 2023

Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Suuntautumisvaihtoehto: Geronomi AMK

Tekijä: Pauliina Ylipahkala

Työn nimi: Taloudenhallinnan vahvistaminen ja tukeminen syrjäytymisen ehkäisijänä: Sosiaalialan työntekijöiden näkemyksiä asiakkaiden talouden hallinnasta

Ohjaaja: Tiina Hautamäki, yliopettaja

Vuosi: 2022

Sivumäärä: 48

Liitteiden lukumäärä: 1

Tämän opinnäytetyön aiheena on taloudenhallinnan vaikeuksien ja ylivelkaantumisen tunnistaminen. Työ on tehty osana Tasku-hanketta, joka on Seinäjoen kaupungin ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun yhteistyössä toteuttama hanke 2020-2023. Sen tavoitteena on edistää 18-54 -vuotiaiden työllisyyttä ja taloudenhallintaa. Työssä tuodaan esiin sosiaalialan työntekijöiden näkemyksiä asiakkaiden taloudenhallintaan vaikuttavista tekijöistä sekä kartoitetaan keinoja, joita työntekijöillä on asiakkaiden auttamiseksi. Työn aineistona on tutkimus, joka on toteutettu lomakekyselynä sosiaalialan työntekijöille. Kyselyllä on ollut tarkoitus selvittää miten ja millaisin keinoin asiakkaiden taloudenhallintaa voidaan vahvistaa.

Teoriaosuudessa tarkastellaan ylivelkaantumista yhteiskunnallisena ilmiönä sekä sosiaalityön roolia ylivelkaantuneiden asiakkaiden kohdalla. Teoriaosuudessa myös tuodaan esille tekijöitä, jotka vaikuttavat yksilöiden taloudenhallintaan.

Opinnäytetyöraporttia on tehty helmikuusta 2020 marraskuuhun 2022. Lomakekysely on toteutettu hankkeen alkuvaiheessa vuonna 2020 ja siihen on vastannut 49 Tasku-hankkeen yhteistyötahojen työntekijää. Tuloksia analysoidaan aineistolähtöisesti teemoittelemalla.

Tuloksina todetaan, että työntekijöiden näkemysten mukaan asiakaskunnan taloudenhallinnan ongelmat ovat lisääntyneet ja että käytössä olevat resurssit eivät riitä asiakkaiden tilanteen kokonaisvaltaiseen käsittelyyn. Taloudellisia vaikeuksia ehkäisevänä keinona vastauksista nousi esiin sisäisen ja ulkoisen elämänhallinnan vahvistaminen. Johtopäätöksinä todetaan, että varhainen puuttuminen ja tunnistaminen ovat ensisijaisen tärkeitä taloudellisten vaikeuksien ehkäisyssä.

¹ Asiasanat: taloussosiaalityö, ylivelkaantuminen, elämänhallinta

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Master's Degree Programme in Social Work

Specialisation: Master of Elderly Care

Author: Pauliina Ylipahkala

Title of thesis: Supporting financial management to prevent exclusion: Views of social workers on causes of problems in customers' financial management

Supervisor: Tiina Hautamäki, Principal Lecturer

Year: 2022

Number of pages: 47

Number of appendices: 1

The topic of the thesis is the identification difficulties in financial management and over-indebtedness. The work has been done as part of the Tasku-project, which is a 2020-2023 project jointly implemented by the City of Seinäjoki and Seinäjoki University of Applied Sciences. Its goal is to promote the employment and financial management of 18 to 54-year-olds. The work brings up the views of social workers on the factors affecting the financial management of clients and maps out the means that employees have to help their clients. The data of the work is gathered in a questionnaire to employees in social work. The purpose of the survey was to find out how and by what means the financial management of customers can be empowered.

The theoretical part examines over-indebtedness as a social phenomenon and the role of social work in the case of over-indebted clients. In the theory part, factors that affect individuals' financial management have also been discussed.

The thesis report was in process from February 2020 to November 2022. The questionnaire survey was implemented at the initial phase of the project in 2020 and 49 employees of the Tasku-project's partners have responded. The results are analyzed based on the data by thematizing.

The results show that, according to the employees' views, the problems of managing the finances of the customer base have increased and that the available resources are not sufficient for the adequate handling of the customers' situation. Establishing internal and external coping in life emerged as an important way to prevent financial difficulties. The conclusions state that early intervention and identification are of primary importance in preventing financial difficulties.

¹ Keywords: financial social work, over-indebtedness, coping in life

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	1
Thesis abstract	2
SISÄLTÖ	3
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo	5
1 JOHDANTO	6
2 Ylivelkaantuminen ilmiönä Suomessa	7
2.1 Ylivelkaantumisen käsite	7
2.2 Kulutusluotot ja luottoyhteiskunta	8
2.3 Kulutusluotot ja pikavipit ovat yleistyneet	9
2.4 Ylivelkaantuminen sosiaalityön uutena haasteena	10
2.5 Apua velkojen hoitoon	12
3 Elämänhallinta ehkäisee ylivelkaantumista.....	14
3.1 Elämänhallinnan käsite	14
3.2 Ulkoinen ja sisäinen elämänhallinta	15
3.3 Talouden- ja elämänhallinnan yhteys	16
4 Opinnäytetyön toteuttaminen.....	17
4.1 Tasku -hanke yhteistyötahona	17
4.2 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset	18
4.3 Aineistona työntekijöiden vastaukset.....	19
4.4 Analyysimenetelmänä teemoittelu.....	19
4.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	21
5 TULOKSET	22
5.1 Vastaajina sosiaalialan työntekijöitä	22
5.2 Asiakkaiden kokemat talousvaikeudet ovat lisääntyneet	23
5.3 Työelämästä tippuminen suurin riskitekijä.....	26
5.4 Yhden hengen taloudet ja yksinhuoltajat suurimmassa riskissä.....	28
5.5 Työntekijät kaipaavat lisää tietoa taloudenhallinnan menetelmistä	30
5.6 Resurssit eivät riitä tavoitteelliseen taloustaitojen opetteluun asiakkaiden kanssa ..	31

6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	33
7 POHDINTA.....	35
LÄHTEET	37
LIITE 1	42

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Taulukko 1. Organisaatiot, joissa vastaajat työskentelivät.....	22
Taulukko 2. Velkaantumisen taustalla olevat syyt työntekijöiden näkemyksen mukaan	24
Taulukko 3. Työntekijöiden havaitsemat muutokset asiakkaiden taloudenhallinnassa viimeisen kolmen vuoden aikana	26
Taulukko 4. Ylivelkaantuneiden asiakkaiden työllisyystilanne työntekijöiden arvioimana	28
Taulukko 5. Taloudellisissa vaikeuksissa olevien asiakkaiden ruokakunnat	29
Taulukko 6. Työntekijöiden arvio taloudellisissa vaikeuksissa olevien asiakkaiden ikäjakaumasta	30

1 JOHDANTO

Ylivelkaantuminen on nykyajan kasvava ongelma. Marinin hallitusohjelmaan on kirjattu tavoite kansalaisten ylivelkaantumisen ennalta ehkäisystä esimerkiksi lisäämällä ja vahvistamalla ennakoivaa talous- ja velkaneuvontaa. (Oikeusministeriö [viitattu 20.3.2020].) Tämä kertoo siitä, että kyseessä on ongelma, joka koskettaa suurta osaa kansalaisista. Pahimmillaan ylivelkaantuminen johtaa tippumiseen työelämästä ja syrjäytymiseen.

Olen omassa työssäni kotihoidon asiakasohjaajana kohdannut enenevässä määrin ihmisiä, jotka ovat menettäneet luottotietonsa. Elämä ilman luottotietoja on haastavaa, sillä jopa puhelinliittymän avaaminen saattaa osoittautua mahdottomaksi, puhumattakaan asunnon saamisesta tai osamaksusopimusten tekemisestä. Tämä sai minut myös kiinnostumaan ilmiöstä. Itse koen usein, että minulla ei ole riittäviä keinoja auttaa taloudellisissa vaikeuksissa olevia asiakkaita. Toki ohjaan heidät sosiaalityön asiakkaiksi, mutta ne keinot, jotka minulla asiakasohjaajana on käytettävissä, ovat vähäiset.

Pääsin osallistumaan Talous sujuvasti kuntoon-hankkeen (Seinäjoen kaupunki, Taskuhanke [viitattu 9.8.2022].) esittelyyn ja kiinnostuin sen sisällöstä. Hanke toteutetaan Seinäjoen kaupungin ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun välisessä yhteistyössä vuosina 2020-2023. Hankkeelle on myönnetty rahoitus Euroopan sosiaalirahastosta. Hankkeessa etsitään ratkaisuja 18-54 -vuotiaiden taloudellisiin ongelmiin. Tavoitteena on myös edistää kohderyhmän työllistymistä sekä vahvistaa elämänhallinnan keinoja. Hankkeessa pyritään myös talousongelmien varhaiseen tunnistamiseen ja puuttumiseen.

Päätin tehdä opinnäytetyöni osana Tasku-hanketta. Opinnäytetyön aiheena on tutkia sosiaalialan työntekijöiden näkemyksiä talousvaikeuksissa olevien asiakkaiden tilanteista, sekä talousvaikeuksiin johtaneista syistä. Tutkimusaiheina oli taloudellisiin vaikeuksiin johtavien riskitekijöiden tunnistaminen ja tunnistaa keinoja, joita sosiaalialan työntekijöillä on taloudellisissa vaikeuksissa olevaa asiakasta.

2 Ylivelkaantuminen ilmiönä Suomessa

Tässä luvussa käsittelen velkaantumista ja rahan käyttöä yhteiskunnallisena ilmiönä sekä sosiaalityön uutena haasteena. Esittelen myös yleisimmät keinot, joilla ylivelkaantuneita henkilöitä voidaan auttaa ja ohjata kohti tasapainoista taloudenhoitoa.

2.1 Ylivelkaantumisen käsite

Ylivelkaantumiselle on vaikea määritellä tarkkaa rajaa. Eräänä mittarina voidaan kuitenkin pitää tilannetta, jossa käytössä olevat varat eivät riitä velkojen hoitamiseen ja elinkustannuksiin. Suomen pankki on ilmaissut, että ylivelkaantumisen indikoivana rajana voidaan pitää tilannetta, jossa velkaa on enemmän kuin viisi kertaa vuositulojen määrä. Ylivelkaantumisen rajaan vaikuttavat kuitenkin myös henkilön tulotaso sekä elinkustannukset. Asuntolaina on edelleen suurin suomalaisten ottama laina. (Pankkiasiat, 2016 [viitattu 23.4.2020]). Merkittävä huomio ylivelkaantumisessa on, että velkaa on usealla eri taholle. Suuri osa veloista koostuu vakuudettomista pienistä korkeakorkoisista veloista. Ylivelkaantumista ilmenee kaikissa sosioekonomisissa ryhmissä ja se koskettaa yhä laajempaa väestöryhmää. Ylivelkaantuminen määritelläänkin nykyään sosiaalisesti ongelmaksi. Etenkin nuorilla ylivelkaantumisen taustalla näkyy usein taloudenhallinnan osaamattomuus. (Majamaa & Rantala, 2020 [viitattu 23.4.2020].) Muttilainen ja Valkama (2003 [viitattu 23.4.2020]) huomioivat, että velkajärjestelyn vuosina 1993-2001 läpikäyneillä joka kymmenennellä (12%) oli uusi maksuhäiriömerkintä kolme vuotta järjestelyn päättymisen jälkeen. Yli puolet oli myös ottanut uutta vakuudetonta velkaa velkajärjestelyn päättymisen jälkeen.

Ylivelkaantuminen on kasvanut kaikissa ikäryhmissä viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2018 joka kymmenes yli 15 -vuotias suomalainen oli ollut jossain vaiheessa elämänsä ulosotossa. (Oikeusministeriö 21.12.2020 [viitattu 20.3.2022].) Velkaneuvontaan myös hakeudutaan aiempaa myöhäisemmässä vaiheessa ja velan määrät ovat kasvaneet. Erityisesti nuorten velkaantuminen on ollut kasvussa 2010 -luvulta lähtien. (Valtioneuvosto, 2020) Kansalaisten talousongelmat kuormittavat myös sosiaaliaalaa. Velkakierre voi johtaa tilanteeseen, jossa työntekoa ei koeta enää järkeväksi, kun tulot menevät kuitenkin ulosottoon. Pitkittyneet talousongelmat vaikuttavat myös

elämänhallintaan ja mielenterveyteen. Pahimmillaan ylivelkaantuminen johtaa syrjäytymiseen.

2.2 Kulutusluotot ja luottoyhteiskunta

Asuntokuntien velka-aste oli ennätysellisen korkea 129% vuonna 2019 ja vuonna 2021 134%. Velka-asteella tarkoitetaan velan määrää suhteessa tuloihin tai omaisuuteen. Veloista asuntovelan osuus on pysynyt noin 70% tasolla koko 2000-luvun ajan. Kokonaisvelan määrä on kuitenkin kasvanut tasaisesti. (Tilastokeskus [viitattu 20.4.2020].) Asuntolainat muodostavat euromääräisesti suurimman osan suomalaisten veloista, mutta kulutusluotto on silti yleisin yksityishenkilöiden käyttämä luottomuoto. Suosituimpia kulutusluottoja ovat pankin myöntämä kulutusluotto, luottokortti, kaupan kanta-asiakaskorttiin liitetty luotto ja pikavippi (Rantala & Tarkkala 2009, 20-23). Yhteiskunnan taloudellinen tila, sekä sosiaalipalveluiden kohdistaminen ja saatavuus vaikuttavat monin tavoin kotitalouksien velkaongelmiin. Kulutukseen käytetty lainanotto on lisääntynyt voimakkaasti 2000-luvulla ja se on aiheuttanut osalle kansalaisista merkittäviä velkaongelmia. Velkautuakseen yli maksukyvyyn ei myöskään tarvitse olla sairas, työtön tai eronnut, vaan ongelmia on nähtävissä kaikissa yhteiskuntaluokissa ja tulotasoissa. Luottoyhteiskunnalla viitataan yleensä erityisesti kulutusluottojen kasvuun länsimaisissa yhteiskunnissa. Rantala ja Tarkkala (2009, 3-5) esittävät, että velkaongelmien kehitys on ollut nähtävissä jo 1990-lamasta lähtien. Luotot ovat rakenteistuneet osaksi kulutusyhteiskuntaa. Erilaisia luottokortteja ja maksusuunnitelmia on vaikea välttää, mikä näkyy esimerkiksi kodinkoneiden, puhelimien ja huonekalujen hankinnoissa. Oman sävynsä tilanteeseen on tuonut koronaepidemia-aika.

Korona pandemian vaikutuksia ylivelkaantumiseen on vielä varhaista tutkia. Moni on ollut lomautettuna tai jopa menettänyt työnsä pandemian aikana. Sillä on epäilemättä vaikutuksensa ihmisten velkaantumiseen ja maksukykyyn, mutta luotettavaa tutkimustietoa juuri pandemian vaikutuksista löytyy oletettavasti vasta muutaman vuoden kuluttua. Helsingin kaupungin sosiaalisen luototuksen päällikkö Mervi Ahola kirjoittaa (2021 [viitattu 30.9.2022]) blogissaan, että korona-ajan seurauksena vanhojen luottojen maksujärjestelyjen määrä puolestaan on kasvanut merkittävästi. Uusien hakemusten määrä on sen sijaan yllättäen laskenut. Moni velallinen on itsestään riippumattomasta

syystä tilanteessa, jossa luoton saamiseksi vaadittu maksukyky puuttuu. Tämän vuoksi uusien hakemusten tekeminen voi olla vaikeaa.

Maksuhäiriömerkinnät ovat yleinen velkaongelmien mittari. Maksuhäiriömerkinnästä käytetään myös nimityksiä luottotietomerkintä, luottorekisterimerkintä sekä luottotietojen menettäminen. Sen saaminen edellyttää toistuvaa laskujen ja velkojen laiminlyömistä. Maksuhäiriömerkinnän voi saada, kun lasku on ollut maksamatta vähintään 60 päivää. Maksuhäiriömerkintä rekisteröidään yleensä käräjäoikeuden päätöksellä, poikkeuksena tästä ovat julkisoikeudelliset maksut, kuten terveystalvumaksut. Maksuhäiriömerkintä säilyy velallisen tiedoissa vähintään kaksi vuotta. Luottotietojen palautusta tulee pyytää itse ulosottomieheltä. (Takuusäätiö [viitattu 20.4.2020].) Eduskunnassa on valmisteilla lakimuutos, jonka mukaan luottotiedot palautuisivat automaattisesti, kun maksuhäiriömerkintään johtanut velka on maksettu. (Eduskunta, lakialoite 20/2020, 2021 [viitattu 18.3.2022].) Uusi laki, jonka mukaan luottotiedot palautuvat kuukauden päästä siitä, kun velat on maksettu astuu voimaan 1.12.2022 (Asiakastieto [viitattu 30.9.2022].) Velkaantuminen ja talousvaikeudet ovat usein jatkunut jo pitkään ennen ensimmäisen maksuhäiriömerkinnän saamista. Maksuhäiriömerkinnät vaikeuttavat elämää monella tavalla. Ne voivat olla esteenä vuokra-asunnon saamiselle, kotivakuutukselle ja jopa työllistymiselle tiettyihin työtehtäviin.

2.3 Kulutusluotot ja pikavipit ovat yleistyneet

Luotoista on tullut niin vakiintunut osa yhteiskuntaa, että velkaongelmat ja luotot ovat tavanomainen osa kotitalouksien taloudenpitoa. Velka-asiat ovat myös yhteiskuntapoliittisesti merkittäviä ja niihin vaaditaan entistä enemmän kannanottoa niin poliittisesti kuin sosiaalityönkin näkökulmasta. (Rantala & Tarkkala 2009, 4). Perinteisten velkojen rinnalle on myös erilaiset kulutusluotot ja pikavipit. Lainan saa helposti, usein tekstiviestillä ja rahat tilille jopa saman päivän aikana. Pikavippejä tarjoavat yritykset käyttävät myös aggressiivista mainontaa ja markkinointia. Pikavippien korkoon tuli muutos vuoden 2019 lakimuutoksen myötä niin, että korko voi olla korkeintaan 20%. Lakimuutoksella pyritään hillitsemään kansalaisten velkaantumista ja maksuhäiriömerkintöjä. (Pikavippien lakimuutos [viitattu 30.9.2022].)

Pikavippifirmoja on julkisuudessa epäilty syylliseksi erityisesti nuorten ihmisten velkaongelmiin. On arvioitu, että pikavippien markkinointi kohdistuu erityisesti nuoriin ja houkuttelee harkitsemattomaan lainan ottoon. Valkama ja Muttilainen (2008 [viitattu 24.4.2020]) arvioivat, että pikaluottoihin liittyvät velkaongelmat kasaantuvat sellaisille henkilöille, joilla on ylipäätään vaikeuksia hallita talouttaan. Pikaluottoja on saatettu käyttää näissä tapauksissa esimerkiksi aiemmin syntyneiden velkaongelmien korjaamiseen. Myös Hiilamo ym. (2021) ovat tutkimuksessaan todenneet, että maksuhäiriömerkinnät kasaantuvat usein niille nuorille, joilla on ollut vaikeuksia koulumenestyksessä, opiskelupaikan saannissa ja työllistymisessä. Tämä tulos tukee väitettä, että velkaongelmat ovat yhteydessä yksilön elämänhallintaan ja sosiaaliseen pääomaan.

2.4 Ylivelkaantuminen sosiaalityön uutena haasteena

Sosiaalityö on tieteelliseen ja tutkittuun tietoon sekä sosiaalityön eettisiin periaatteisiin perustuvaa työtä. Sosiaalityöhön kuuluu oleellisena osana yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja siihen kietoutuukin usein erilaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä. Sosiaalityön tavoitteena on tukea ja lisätä hyvinvointia. Yhteiskunnallisiin ilmiöihin vaikutetaan rakenteellisen sosiaalityön keinoin, esimerkiksi osallistumalla hyvinvointipoliittiseen suunnittelutyöhön. (Kanaoja 2017, 27-28.) Toimeentulotuen hakeminen toimii usein porttina sosiaalityön asiakkuudelle. Pelkkä materiaallinen apu ei kuitenkaan aina ole riittävä tuki, vaan taloudelliset ongelmat ovat yksi elämän osa-alue, joka vaikuttaa asiakkaan tilanteeseen monella tavoin. (Viitasalo 2016, 358.) Pienet tulot eivät aina tarkoita merkittäviä taloudellisia ongelmia, eivätkä suuret tulot suojaa niiltä. Ylivelkaantumisesta on nähtävissä kaikissa sosioekonomisissa luokissa. (Majamaa & Rantala 2020 [Viitattu 23.4.2020].)

Ylivelkaantumiseen liittyvät usein myös muut elämänhallinnan vaikeudet joko syyn tai seurauksen tasolla. Sen vuoksi sosiaalityön tuki on usein tärkeässä asemassa, kun tilannetta lähdetään korjaamaan. Taloussosiaalityössä paneudutaan ihmisen taloudelliseen toimintakykyyn, kuluttamiseen ja toimeentuloon. Viitasalo (2019) on tutkinut taloussosiaalityötä väitöskirjassaan. Toimeentulo ongelmat eivät kuitenkaan ole välttämättä ensisijainen asia, jota sosiaalityön asiakkuudessa käsitellään. Taloussosiaalityössä keskitytään haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten, perheiden ja yhteisöjen taloudellisen vakauden ja hyvinvoinnin edistämiseen. Viitasalo esittää

teoreettisen viitekehyksen, jossa keskitytään yksilön toimintamahdollisuuksiin. Tärkeää ei siis ole vain henkilön toimintakyky, vaan myös se potentiaali, joka on mahdollista saavuttaa. Sosiaalialan työntekijöiltä edellytetään yhä parempaa talousongelmien tunnistamista varhaisessa vaiheessa, puheeksi ottamisen taitoa sekä ohjausta oikeiden palveluiden piiriin. Varhainen tunnistaminen ja oikeanlaisen avun tarjoaminen ehkäisee monia tulevaisuuden ongelmia.

Puhuminen ylivelkaantuneista tai maksuhäiriöisistä on usein leimaavaa, eikä ota huomioon ihmisten yksilöllisiä tilanteita. Pienet tulot ja pitkittynyt sairaus eivät juuri anna mahdollisuuksia parantaa omaa taloudellista tilannetta esimerkiksi työn avulla. Suuret velat ja hyvät tulot puolestaan antavat enemmän liikkumavaraa. Suomen kieltä heikosti osaava maahanmuuttaja voi kaivata erilaista tukea kuin monisairas vanhus tai konkurssin läpikäynyt yrittäjä. Vaikka kaikissa tapauksissa käsiteltäisiin ylivelkaantumista, ovat yksilöiden tilanteet hyvin erilaisia. Yksilön tekemät päätökset ovat johtaneet velkaantumisen syntyyn ja nykytilanteeseen, mutta syyllistäminen ei vie tilannetta eteenpäin. (Zechner 2019, 20). Toisaalta, jos ihminen ei ota vastuuta omasta tilanteestaan ja taloudestaan, on tulevaisuudessa tuskin näkyvissä muutostakaan parempaan suuntaan.

Toikon (2012, 66) mukaan asiakaslähtöisyys on sosiaalipalveluiden kulmakivi. Ammatillisen tiedon ja työn kehittämisen tulee vahvistaa asiakaslähtöistä toimintatapaa. Asiakkuutta koskevassa keskustelussa korostetaan myös yksilön vastuuta ja yksittäisen kansalaisen aktiivisuutta. Ensisijainen vastuu toimeentulosta ja hyvinvoinnista on aina henkilöllä itsellään. Tavoitteena on, että asiakas pystyy itse hallitsemaan talouttaan.

Juhila (2018, 41-43) määrittää yhdeksi sosiaalityön keskeiseksi keinoksi tulevaisuusorientaation. Siihen kuuluu tulevaisuuden mahdollisuuksien ja uhkien pohtimista ja visiointia. Kun asiakas pystyy näkemään itselleen tulevaisuuden, jota haluaa elää, on hänen helpompi sitoutua ja suostua ratkaisuihin, jotka hetkellisesti voivat tuntua vaikeilta ja kipeiltä. Esimerkiksi velkajärjestelyn noudattamiseen ja uusien velkojen välttämiseen. Suunnitelmallisuus sosiaalityössä on myös lakiin perustuva velvoite. Laki sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista ja asemasta säättää, että sosiaalihuoltoa toteutettaessa asiakkaalle on laadittava yksilöllinen suunnitelma (L812/2000, 7). Tulevaisuuden orientaatioon kuuluu olennaisena osana tavoitteellisuus ja tavoitteiden

asettaminen. Tavoitteita porrastetaan niin, että pienistä muutoksista kuljetaan kohti suurempia siirtymiä, kunnes ihminen saa lopulta paremman ja itsenäisemmän otteen elämästään. (Juhila 2018, 55-56.)

2.5 Apua velkojen hoitoon

Eri viranomaistahot ja järjestöt tarjoavat velka-asioiden hoitoon liittyviä palveluita. Yleisimmät toimintamuodot ovat talous- ja velkaneuvonta, velkajärjestely sekä Takuusäätiön takaus lainojen yhdistelylle (Rantala & Tarkkala 2009, 41). Myös jotkin kunnat tarjoavat sosiaalista luottoa velkojen hoitoon. Sosiaalinen luotto on kunnille vapaaehtoista. Velka-asioita voi myös suoraan ulosottoviranomaisen kanssa. Velkaneuvontaan tai vastaaviin palveluihin päätyvän asiakkaan kohdalla kyse on yleensä vakavista ja pitkittyneistä ongelmista ja/tai kyvyttömyydestä hoitaa velkoja oma-aloitteisista.

Ensisijainen toimenpide on yleensä sovintoneuvottelut velkojien kanssa. Neuvottelu mahdollistaa velkojen uudelleen järjestelyn. Yleisiä keinoja ovat laina-ajan pidentäminen ja kuukausierän pienentäminen, lyhennysvapaat jaksot ja luottojen yhdistäminen. Sovintoneuvotteluissa pyritään ratkaisuun, jossa kaikki velkojat otetaan huomioon. Ulosoton osuus tuloista on usein suurempi kuin sovintoratkaisun velkojen lyhentämiskulut. Sovintomahdollisuus tulee selvittää aina ennen velkajärjestelyä. Talous- ja velkaneuvonnassa asiakkaan kokonaistilanne kartoitetaan ja velkaongelmille etsitään mahdollisia ratkaisuja. Neuvonta on asiakkaalle maksutonta. Tilannekartoituksen lisäksi asiakkaan kanssa keskustellaan erilaisista ratkaisuvaihtoehdoista ja avustetaan niiden toteutuksessa. Asiakasta voidaan myös ohjata sopivien palvelujen piiriin. (Rantala & Tarkkala 2009, 42.)

Takuusäätiö myöntää takauksia ylivelkaantuneille, mutta maksukykyisille ihmisille. Takauksen avulla velallinen voi hakea pankista uuden lainan, jolla saa maksettua velat ja täten yhdistettyä velat yhdeksi lainaksi. Järjestelyn tavoitteena on, että velallinen selviää arkimenoistaan ja uuden lainan takaisin maksusta itsenäisesti, eikä velkaannu enää lisää. Velkojen kokonaissumma voi olla korkeintaan 34 000 euroa. Edellytyksenä on, että velallisen tulot ovat riittävän suuret. (Takuusäätiö [viitattu 20.4.2020].)

Osa kunnista myöntää sosiaalista luototusta osana sosiaalihuoltoa (Rantala & Tarkkala, 2009, 42). Sen myöntäminen on kunnille vapaaehtoista ja luoton määrä vaihtelee muutamasta tuhannesta aina 15000 euroon. Sosiaalinen luototus on tarkoitettu asiakkaille, joilla ei ole mahdollista saada kohtuuhintaista muulla tavoin esimerkiksi vähävaraisuuden vuoksi. Edellytyksenä on, että velallisella on kykyä suoriutua luoton takaisin maksusta. Luoton määrän tulee kattaa velkojen järjestely. Tällä hetkellä sosiaalinen luototus on käytössä noin 30 kunnassa ja sen on todettu olevan tehokas keino ehkäistä vähävaraisten kansalaisten ylivelkaantumista ja syrjäytymistä (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2015 [viitattu 21.4.2020].)

Myös kolmas sektori ja diakoniatyö tarjoavat apua velkaongelmissa Useat järjestöt ovat kouluttaneet vapaaehtoisia tukihenkilöitä, jotka kuuntelevat ja auttavat ratkaisujen etsimisessä. Tukihenkilöillä on usein myös omakohtaisia kokemuksia ylivelkaantumisesta ja velkajärjestelyistä. (Takuusäätiö [viitattu 20.4.2020].) Diakoniarahastolta voi saada avustusta velkajärjestelyihin osana akordirahastomenettelyä. Avustuksen voi saada vain kerran. Sen tavoitteena on, että velallinen selviää jatkossa joko omin voimin tai yhteiskunnan avun turvin. (Suomen evl. kirkko [viitattu 20.4.2020].)

Viimeisenä vaihtoehtona on hakea käräjäoikeudelta velkajärjestelyä, jo on mahdollista päästä tietyin edellytyksin. Velkojen on oltava pääosin Suomessa. Velkajärjestelyn ulkopuolelle ei saa jättää mitään velkoja. Velallinen ei ole kykenevä huolehtimaan velkojensa takaisin maksusta. Maksukyky on heikentynyt elämäntilanteen muutoksen seurauksena. Jos velallinen on ymmärtänyt velan ottamisen hetkellä, että ei ole kykenevä maksamaan velkaa takaisin, on se este velkajärjestelyyn pääsemiselle. (Talous- ja velkaneuvonta, 2020 [viitattu 18.3.2022].) Käräjäoikeus arvioi edellytysten täyttymistä. Velkajärjestelyyn voi hakeutua vain yhden kerran Tällöin tuomioistuin vahvistaa maksusuunnitelman. Maksusuunnitelmaa voidaan myös muuttaa välillä. Muutoshakemuksen tekemiseen saa apua talous- ja velkaneuvonnasta. Maksuohjelma päättyy yleensä viiden vuoden jälkeen, jolloin velallinen vapautuu lopuista veloista. (Rantala & Tarkkala 2009, 42).

3 Elämänhallinta ehkäisee ylivelkaantumista

Kyky elää tulojensa mukaan ehkäisee parhaiten ylivelkaantumista. Henkilö, joka osaa asettaa kulutustottumuksensa omiin tuloihinsa ei ole suuressa vaarassa velkaantua yli oman maksukykynsä. Mikäli tämä henkilö on vielä osannut säästää rahaa ja varautua mahdollisiin tuleviin haasteisiin on ylivelkaantumisen riski vieläkin pienempi. Tässä luvussa käsittelem taloudenhoitoa ja hallintaa yhtenä elämänhallinnan osa-alueena.

3.1 Elämänhallinnan käsite

Elämänhallinnasta on tullut vakiintunut käsite niin arkikielessä, kuin ammattikirjallisuudessa. Silti elämänhallinnan käsitteen määrittely on usein epämääräistä. Elämänhallinnan käsite ja tutkimus on saanut alkunsa yksilön kyvystä kohdata ongelmatilanteita ja työstää niitä. Englanninkielinen termi "coping" liittyy oleellisesti elämänhallintaan. (Ylistö 2009, 287 [viitattu 25.4.2020].) Coping -termiä käytetään erityisesti psykologian kirjallisuudessa. Suomeksi termi kääntyy parhaiten selviytymisellä, mutta "coping" voidaan ymmärtää myös laajemmin (Moring, ym. 2011 [viitattu 20.4.2020].) Se tarkoittaa yksilön kykyä ennalta ehkäistä ja ennakoita elämässä vastaan tulevia vaikeuksia ja selviytyä niistä. Tässä työssä käytän jatkossa sanaa selviytyminen. Selviytymisestä ja selviytymisstrategioista puhutaan usein erilaisten vastoinikäymisten yhteydessä. Ihminen valitsee yleensä sellaisen selviytymisstrategian, joka on aiemmin osoittautunut parhaaksi samankaltaisessa tilanteessa.

Salovay ym. (1999, 142 [viitattu 22.4.2020]) esittää, että selviytymisessä on ennen kaikkea kyse tunneälystä ja emotionaalisesta kompetenssista. Tällä ei tarkoiteta pelkästään kykyä tunnistaa ja sanoittaa tunteita, vaan myös kykyä hillitä omia impulssejaan ja pohtia omiin tekoihin ja päätöksiin vaikuttavia tunteita syvällisesti. Ylistön mukaan (2009, 290 [viitattu 25.4.2020]) osa ihmisistä jää kiinni elämänvastoinikäymisiin, eikä näytä pääsevän niistä yli. Osa taas selviää todella vaikeista vastoinikäymisistä ja kykenee oppimaan kohtaamistaan vaikeuksista. Elämäntilanteita ei koskaan voi hallita täysin, mutta ihmiselle muodostuu mielikuva siitä, onko hän voinut vaikuttaa elämänsä kulkuun. Jos ihminen tuntee olleensa

”ohjaksissa” elämänsä taitekohdissa on hän elämäänsä tyytyväisempi kuin sellainen ihminen, joka kokee muiden ohjailleen omaa elämäänsä.

3.2 Ulkoinen ja sisäinen elämänhallinta

Roos (1987, 65) määritteli elämänhallinnan ulkoiseen ja sisäiseen elämänhallintaan ja 1980-luvulla. Sittemmin termit ovat vakiintuneet osaksi elämänhallinnan käsitteitä ja niitä käytetään yleisinä termeinä ammatillisessa kirjallisuudessa. Ulkoiseen elämänhallintaan kuuluu ihmisen kyky ohjaila omaa elämäänsä. Se tarkoittaa, että ihminen on päässyt itselleen asettamiinsa tavoitteisiin. Yksinkertaisimmillaan se tarkoittaa, että mitään elämänkulkuun suuresti vaikuttavaa ja odottamatonta ei ole tapahtunut. Ulkoinen elämänhallinta tarkoittaa, että ihminen on aineellisesti ja henkisesti turvatussa asemassa. Taloudellisen vakauden tavoittelu on tästä näkökulmasta katsottuna oleellinen osa elämänhallintaa. Sisäinen elämänhallinta on puolestaan paljon monimutkaisempi. Se tarkoittaa, että riippumatta siitä, mitä vastoinkäymisiä ihminen elämässään kohtaa, hän kykenee kääntämään asiat ”parhain päin” ja itselleen eduksi. Hänninen (2002, 50-52) nimeää tämän jaottelun sisäiseksi ja ulkoiseksi narratiiviksi. Odottamattomat elämäntapahtumat kuten yllättävä työttömäksi joutuminen vaativat sisäisen narratiivin uudelleen muotoilua.

Ylistön (2009, 287-289 [viitattu 25.4.2020]) liittää elämänhallintaan oleellisesti myös hyvinvoinnin. Hyvinvointi on subjektiivinen kokemus, mutta se rakentuu myös ulkoisista elintason vaikuttavista asioista. Elintason ja subjektiivisen hyvinvoinnin välillä on positiivinen yhteys, mutta hyvinvointi ei lisäännä automaattisesti elintason noustessa tietyn rajan yläpuolelle. Allardtin (1998, 38-46) mukaan ihmisen hyvinvointi koostuu elintasosta ja toimeentulosta, ihmissuhteista ja itsensä toteuttamisen mahdollisuuksista.

Onnistunut elämänhallinta tarkoittaa myös kykyä pohtia omia mahdollisuuksiaan realistisesti (Ylistö 2009, 293 [viitattu 25.4.2020]). Ympäristö voi tarjota monenlaisia vaihtoehtoja, mutta henkilö, jolla on hyvät elämänhallinnan keinot, osaa suhteuttaa mahdollisuudet omiin kykyihinsä. Onnistunut elämänhallinta tarkoittaa myös luopumista epärealistista haaveista ja tavoitteista, vaikka se olisikin vaikeaa. Niistä tiukasti kiinni pitäminen johtaa suurella todennäköisyydellä vain epäonnistumisiin. Realistisetkin

tavoitteet ja haaveet voivat vaatia ponnisteluja ja työtä, mutta ne myös palkitsevat, kun tavoite saavutetaan. Kauppinen & Karvonen (2008, 87-89) toteavat että, niillä nuorilla, jotka kokivat toimeentulo-ongelmia, oli muita enemmän puutteita myös psykososiaalisessa, että terveydellisessä hyvinvoinnissa.

3.3 Talouden- ja elämänhallinnan yhteys

Taloudellisissa vaikeuksissa olevia ihmisiä voidaan tarkastella yksilöinä, joilla on taloudellisen toimintakyvyn vajeita (Zechner 2019, 17-18). Tästä näkökulmasta katsottuna he tekevät huonoja päätöksiä, eivätkä osaa arvioida päätöstensä vaikutuksia ja päätyvät sen vuoksi taloudellisiin vaikeuksiin. Tähän näkökulmaan liittyy myös moraalinen ulottuvuus. Taloudellisissa vaikeuksissa olevan yksilön kulutustottumuksia voidaan arvostella. Suuri osa ihmisistä on tietoisia taloudellisesti järkevän elämän periaatteista, mutta toimii niiden vastaisesti. Toisaalta tiedetään myös, että jatkuva kamppailu toimeentulosta ei luo hyvää pohjaa taloudellisesti kestäville ratkaisuille. Jos työttömyyden syynä pidetään passiivisuutta, on aktivointi toimiva ratkaisu. Kun taloudellisten vaikeuksien takana nähdään yksilön osaamattomuus ja kyvyttömyys, valitaan ratkaisuksi opastaminen parempaan taloudenpitoon ja taloudellisesti kestäväään päätöksentekoon. Pahimmassa tapauksessa ihmisiä pyritään opettamaan kestäväään ja sietämään köyhyyttä ja huono-osaisuutta paremmin.

Yksilön tekemillä päätöksillä ja ratkaisulla on tietenkin merkitystä taloudellisten ongelmien syntyyn. Zehnerin (2019, 18)) mukaan on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon myös toimintaympäristö. Ylivelkaantumisen yleistymiseen vaikuttavia tekijöitä on paljon. Kansantaloudellinen tilanne vaikuttaa siihen, miten suuri riski on joutua työttömäksi ja kuinka suuri todennäköisyys on siihen, että työttömyys jatkuu pitkään. Toinen rahaliikenteeseen liittyvä tekijä on osamaksujen yleistymisen. Kuluttajan on entistä helpompaa tehdä suuriakin hankintoja lainarahalla tai osamaksulla. Myös yhteiskunnallinen ilmapiiri vaikuttaa rahan käyttöön ja siihen, kuinka kuluttamiseen suhtaudutaan. Myös lapsuus ja nuoruus ovat aiempaa kulutuskeskeisempiä. Tavaroiden ostamisella on kasvava vaikutus lapsen identiteetin ja itsetunnon kehittämisessä. Oikeanlaisten tietoteknisten laitteiden puuttuminen voi vaikeuttaa myös etuuksien hakemista, sillä hakeminen tapahtuu pääosin sähköisesti.

4 Opinnäytetyön toteuttaminen

4.1 Tasku -hanke yhteistyötahona

Opinnäytetyö on tehty osana Tasku -hanketta. Seinäjoen ammattikorkeakoulu ja Seinäjoen kaupunki toteuttavat yhdessä Tasku (Talous sujuvasti kuntoon) – hanketta ajalla 1.2.2020-31.3.2023 (Seinäjoen kaupunki, Tasku-hanke [viitattu 9.8.2022].) Hanketta rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto, jonka keskeisiä tavoitteita on köyhyyden torjunta sekä sosiaalisen osallisuuden ja työllisyyden edistäminen (Euroopan komissio [viitattu 29.10.2022].)

Tasku-hankkeessa etsitään ratkaisuja 18-54 -vuotiaiden taloudellisiin ongelmiin (Seinäjoen ammattikorkeakoulu [viitattu 20.4.2020].) Tavoitteena on myös edistää kohderyhmän työllistymistä sekä vahvistaa elämänhallinnan keinoja. Hankkeessa keskitytään talousongelmien varhaiseen tunnistamiseen ja puuttumiseen. Tämä vaatii sosiaalialan ammattilaisten osaamisen vahvistamista ja tukemista taloussosiaalityössä. Tavoitteena on löytää toimiva yhteistyöverkosto, joka tukee asiakkaan taloudellista toimintakykyä. Hankkeessa hyödynnetään myös mentorointia ja vertaistukea. Vertaistuesta on saatu aiemminkin hyviä kokemuksia.

Myös useat järjestöt ja säätiöt ovat tarjonneet vertaistukea talousvaikeuksista selviytymisen tukena hyvin tuloksin (Takuusäätiö [viitattu 20.4.2020].) Esimerkiksi Takuusäätiö toteutti Omille jaloille -projektin raha-automaattiyhdistyksen tuella vuosina 2007-2010. Sen tavoitteena oli luoda vertaistuki- ja mentorointimalli, jolla tuetaan syrjäytymisen vaarassa ja taloudellisissa vaikeuksissa olevia henkilöitä.

Yksi hankkeen tavoitteista on tuottaa ennakoiva ylivelkaantumisen tunnistamisen malli (Seinäjoen ammattikorkeakoulu [viitattu 20.4.2020].) Sen avulla voidaan puuttua talouden ja arjenhallinnan ongelmiin nykyistä varhaisemmassa vaiheessa ja saada asiakkaat palveluiden piiriin. Asiakkaiden talouden ja arjenhallinnan taitoja tuetaan ja vahvistetaan moniammatillisessa yhteistyössä. Tavoitteena on myös motivoida asiakkaita työn

hakemisessa ja vastaanottamisessa. Tasku -hankkeessa etsitään myös digitaalisten palveluiden käytettävyyshaasteita ja ratkaisuja niihin.

Ennaltaehkäisevän työn merkityksestä sosiaalialan työssä on puhuttu paljon viime aikoina (Aalto, ym. 2021). Asiakastyössä kohdataan moniongelmaisia ihmisiä, joiden auttamiseen tarvitaan sosiaalisia ja moniammatillisia verkostoja sekä tehokasta puuttumista. Ennaltaehkäisevään työhön ei usein jää riittävästi aikaa. Verkoston luomisen tarkoituksena on turvata ennaltaehkäisevän toiminnan jatkuminen vielä hankkeen päätyttyäkin (Seinäjoen ammattikorkeakoulu [viitattu 2.5.2020].) Tasku-hankkeen aikana ylläpidetään julkista keskustelua ylivelkaantumisesta ja talousvaikeuksista.

Hankkeen aikana Seinäjoelle luodaan Talousneuvola moniammatillisessa yhteistyössä Kelan, sosiaalipalvelujen, talous- ja velkaneuvojen sekä ulosoton kanssa. Talousneuvolan toiminta on matalan kynnyksen palvelua, jonne asiakas voi tulla ilman ajanvarausta. Talousneuvolassa asiakas saa moniammatillisen tiimin apua, neuvontaa ja ohjausta taloudenhallintaan liittyvissä kysymyksissä. Tällä yhteistyöllä pyritään saamaan aikaan vahva alku asiakkaan asian hoitamisen kannalta. (Aalto, ym. 2021.)

4.2 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän työn aineiston muodostaa Tasku-hankkeen alkuvaiheessa toteutettu kysely, johon hankkeen yhteistyökumppanit ovat vastanneet. Vastaajat kohtaavat työskentelevät asiakkaiden kanssa pääosin sosiaalialla. Aineistoa lähestytään kvalitatiivisesta näkökulmasta, vaikka osa vastauksista onkin taulukkomuodossa. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, kuinka hyvät valmiudet työntekijöillä on auttaa taloudellisissa vaikeuksissa olevia asiakkaita ja mitä syitä työntekijät arvioivat taloudellisten vaikeuksien aiheuttajina olevan.

Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

1. Millaisia keinoja sosiaalityöllä on tukea taloudellisissa vaikeuksissa olevaa asiakasta?

2. Millaisia asiakkaiden talouteen vaikuttavia riskitekijöitä voidaan tunnistaa?

4.3 Aineistona työntekijöiden vastaukset

Tasku-hankkeen yhteydessä yhteistyötahoille on tehty alkuselvityskysely. Vastajia on yhteensä 49. Tämän kyselyn vastaukset muodostavat opinnäytetyön aineiston. Lomakkeessa (liite 1) on kartoitettu vastaajien työkokemusta, sekä nykyistä työpaikkaa. Kysely on laadittu osin suljetuilla monivalintakysymyksillä, joista vastaajien on ollut mahdollista valita useampi sopiva vaihtoehto. Mikäli sopivaa vaihtoehtoa ei ole löytynyt annetuista vastauksista, on vastaajan ollut mahdollista kirjoittaa vapaa vastaus tyhjään kenttään.

4.4 Analyysimenetelmänä teemoittelu

Kyselylomakkeessa tutkimusmenetelmänä on omat heikkoutensa ja vahvuutensa. Se mahdollistaa laajan vastaajaryhmän sekä enemmän kysymyksiä, kuin haastattelu. Tutkija ei vaikuta vastauksiin olemuksellaan tai läsnäolollaan. Vastaaminen vie vastaajalta vähemmän aikaa ja usein vastaaja voi vapaasti päättää itselleen sopivan ajankohdan kyselyyn vastaamiseen. (Valli 2015, 24-26)

Tämä kysely on toteutettu poikittaistutkimuksena. Poikittaistutkimuksessa aineisto kerätään vastaajilta yhtenä ajankohtana. Poikittaistutkimuksella ei voida selvittää asioiden syy-seuraussuhteita. Se on toimiva menetelmä, jos halutaan selvittää, onko esimerkiksi työttömien masennuksella tai puutteellisella elämänhallinnalla yhteyttä heidän kokemiinsa taloudellisiin vaikeuksiin. Tässä työssä selvitetään sosiaalialan työntekijöiden näkemyksiä ylivelkaantumisen riskitekijöistä. Kysely on toteutettu tiettyinä ajankohtana ja kuvastaa sen hetkistä tilannetta. Poikittaistutkimuksen heikkoutena on, että sen toistaminen samoin tutkimustuloksien ei välttämättä onnistu (Vastamäki & Valli 2018, 92).

Kyselylomake tulee suunnitella huolellisesti ja testata ennen varsinaista tutkimusta (Vilka 2021, 71). Tässä työssä olen käyttänyt valmista materiaalia, joten en ole osallistunut kyselylomakkeen suunnitteluun tai testaukseen. Arvioin kyselyn luotettavuutta ja toimivuutta tulosten perusteella. Tämä kyselylomake on laadittu niin, että valmiiden

vastausvaihtoehtojen lisäksi vastaajien on ollut mahdollista tarkentaa vastauksiaan. Lomakkeessa on käytetty myös avoimia kysymyksiä (Liite 1).

Tässä työssä yhdistyy kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen aineisto. Tämän tyyppinen aineiston keruu on tyypillinen tapa toteuttaa triangulaatiotutkimus. Triangulaatiolla tarkoitetaan monimetodista lähestymistapaa (Vilkkä 2005 [viitattu 18.3.2022]). Triangulaatiotutkimukset ovat viime vuosina yleistyneet ja kasvattaneet suosiotaan ns. perinteisten tutkimusten rinnalle (Seppänen-Järvelä, ym. 2019). Sen sudenkuoppana on kuitenkin liian laaja aineisto, jota ei tutkimuksessa voida hyödyntää ja analysoida riittävän tarkasti. Triangulaatio vaatii tutkijalta kykyä integroida tietoa monella eri tasolla.

Alasuutarin (2012, 27) mukaan laadullisen aineiston analyysissä on kyse havaintojen pelkistämisestä. Aineistoa käsitellään tietyssä teoreettisessa viitekehyksessä ja vastauksia pelkistetään ja niistä etsitään yhdistäviä teemoja. Vastausten pohjalta voidaan tehdä sääntöjä, jotka pätevät koko aineistoon. Avoimia vastauksia olen ryhmitellyt ja jäsentänyt teemoittelun avulla. Olen pyrkinyt löytämään avoimista vastauksista yhteneväisiä teemoja, jotka muodostavat omia kategorioitaan. Avoimissa vastauksissa toistuvat saman henkiset ajatukset ja teemat hieman eri sanoin puettuina.

Olen käsitellyt aineistoa analysoimalla tuloksia aineistolähtöisesti sekä ryhmittelemällä vastauksia. Olen esittänyt taulukoita, joista käy ilmi vastaajien taustatietoja kuten työpaikka ja asiakasryhmä, jonka kanssa vastaaja työskentelee. Aineiston analyysitapana olen käyttänyt teemoittelua. Se on yksi sisällönanalyysin muoto, jossa aineistosta etsitään usein esiintyviä tyypillisiä piirteitä ja tutkimuskysymyksen kannalta oleellisia asiakokonaisuuksia (Tuomi & Sarajärvi 2018). Teemoittelua voidaan pitää yhtenä sisällönanalyysin muotona. Vastauksista nousee esiin kaksi pääteemaa; asiakkaista johtuvat syyt talousvaikeuksien taustalla sekä ulkoiset tekijät, joihin sekä asiakkaiden että työntekijöiden mahdollisuudet vaikuttaa ovat niukat. Näitä ulkoisia tekijöitä ovat esimerkiksi työhön annetut resurssit. Sisäisiä tekijöitä tässä aineistossa ovat esimerkiksi sairastuminen ja peliriippuvuus.

4.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tasku-hanke on toteuttanut kyselyn sekä hankkinut sen toteuttamiseen tarvittavat tutkimusluvut. Tämän vuoksi en itse tarvinnut erillistä tutkimuslupaa. Käsittelen valmista materiaalia, joka on kooste kyselyn vastauksista. Saamastani aineistosta ei vastaajien henkilöllisyys käy ilmi. Ainoa tunnistettava tieto on työpaikka ja tehtävänimike. Vastaajat kertovat asiakkaistaan nimettöminä, eikä vastauksista voi päätellä yhdenkään asiakkaan tilannetta tai henkilötietoja.

Kun käsitellään ihmisten talousasioita, elämänhallintaa ja sosiaalisia ongelmia, kuten tässä työssä tehdään, eettiset kysymykset nousevat väistämättä esiin. Vaikka vastaajien tai heidän asiakkaidensa henkilöllisyys ei käy ilmi tuloksissa, on muistettava, että myös tutkimustulokset voivat olla toisinaan vahingollisia sille ryhmälle, jota tutkitaan (Kuula 2006, 205-207). Tämä tutkimus perustuu työntekijöiden käsityksiin asiakkaidensa tilanteesta. Tulosten tulkinnassa on hyvä pitää mielessä, että asiakkaat eivät ole itse saaneet tuoda ääntään kuuluviin tässä kyselyssä.

5 TULOKSET

Tässä luvussa esittelen kyselylomakkeen vastauksia. Suljettujen kysymysten tuloksia esittelen taulukoina. Avoimiin kysymyksiin tulleita vastauksia esittelen teemoiteltuna. Muutamia avointen kysymysten vastauksia olen lainannut suoraan.

5.1 Vastaajina sosiaalialan työntekijöitä

Kyselyyn vastasi 49 sosiaalialan työntekijää. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 1) on nähtävissä vastaajien työpaikat. Yli puolet kyselyyn vastaajista työskenteli vastaushetkellä sosiaalityössä.

	n	Prosentti
Talous- ja velkaneuvonta	2	4,08%
Edunvalvonta	4	8,16%
Sosiaali- ja terveysalan järjestö	5	10,21%
Sosiaalityö	29	59,19%
Ulosotto	4	8,16%
Te-toimisto	2	4,08%
Seurakunta	1	2,04%
Joku muu	2	4,08%

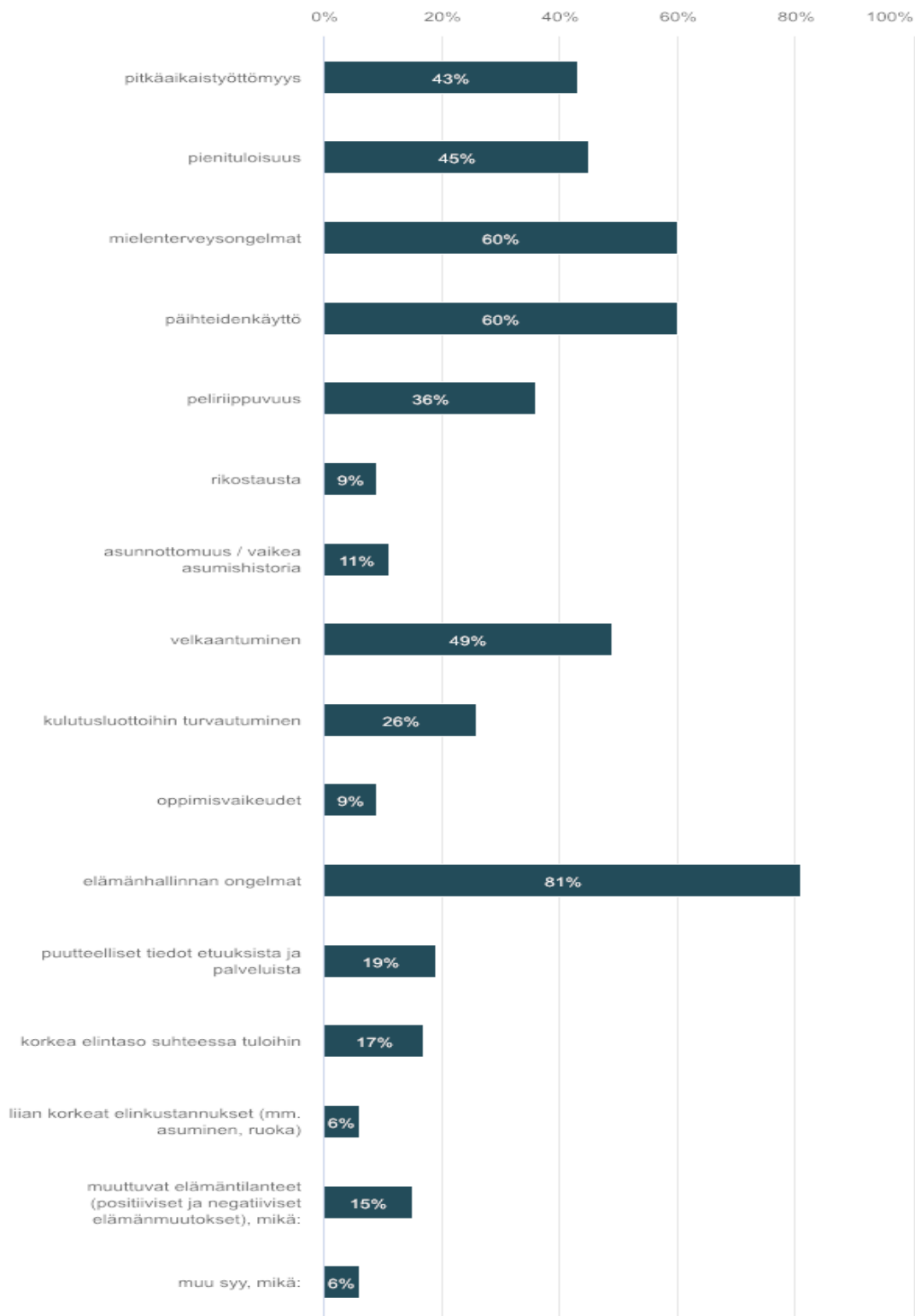
Taulukko 7. Organisaatiot, joissa vastaajat työskentelivät.

Vastaajista yksitoista oli työskennellyt nykyisessä työtehtävässään alle vuoden. Yhdeksätoista vastaajaa oli työskennellyt nykyisessä työtehtävässään 1-5 vuotta. 6-15 vuotta nykyisessä tehtävässään oli työskennellyt kymmenen vastaajaa ja yli 15 vuotta yhdeksän vastaajaa

5.2 Asiakkaiden kokemat talousvaikeudet ovat lisääntyneet

Suurin osa vastaajista (96%) kertoi kohtaavansa työssään asiakkaita, joilla on haasteita oman taloutensa kanssa. Vastaajia pyydettiin arvioimaan, mikä taloudellisten vaikeuksien aiheuttajana on ollut, parhaiten sopivista vaihtoehtoista sai valita enintään viisi yleisintä syytä. Valittuja vaihtoehtoja oli yhteensä 230. Jokainen vastaaja on siis valinnut useamman kuin yhden vaihtoehdon. Tästä voidaan päätellä, että talousongelmat eivät ole synnyltään yksiselitteisiä, vaan monen tekijän summa. Vastaukset perustuvat tosin sekundaariseen tietoon, eli siihen, miten talousvaikeudet näyttäytyvät työntekijöille. Jos sama kysymys olisi esitetty asiakkaille itselleen vastaukset voisivat olla toisenlaisia. Taulukossa 2 on nähtävissä vastaajien valitsemat vaihtoehdot. Taulukossa 100% tarkoittaisi, että jokainen vastaaja olisi valinnut kyseisen vaihtoehdon.

Taulukko 8. Velkaantumisen taustalla olevat syyt työntekijöiden näkemyksen mukaan.

Huomionarvoista on, että suurimmaksi syyksi talousvaikeuksiin vastaajat ovat valinneet elämänhallinnan ongelmat. Taloudenhallinnan vaikeudet näyttäisivät liittyvän elämänhallinnan ongelmiin usein joko syyn tai seurauksen tasolla (Ylistö 2009, 287 [viitattu 25.4.2020]; Roos 1987, 65) Myös elämän yllättävät muutokset ovat voineet olla alkusysäyksenä ylivelkaantumiseen.

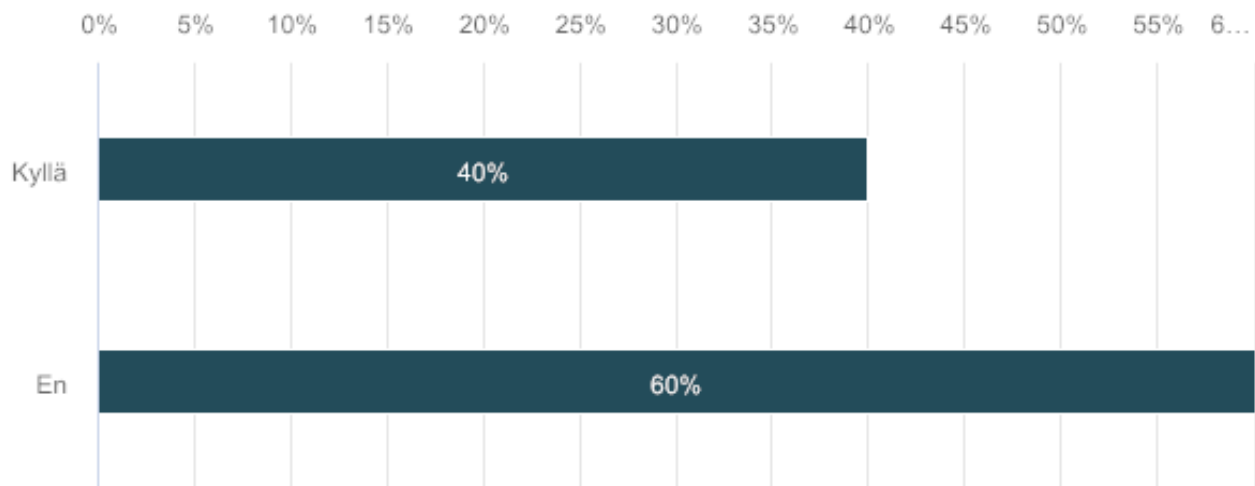
Ylivelkaantuminen sinänsä ei näiden vastausten valossa näyttäisi olevan merkittävin syy talousvaikeuksiin, sillä hieman alle puolessa tapauksista (49%) talousvaikeudet yhdistettiin nimenomaan ylivelkaantumiseen. Näiden vastausten valossa ylivelkaantumisen voidaan ajatella olevan pikemminkin seuraus kuin syy taloudellisiin vaikeuksiin. Sen sijaan mielenterveys- ja päihdeongelmat nousivat merkittävinä tekijöinä elämänhallinnan vaikeuksien rinnalle.

Vastaajat saivat myös valita vaihtoehdon ”muu” talousvaikeuksien aiheuttajaksi. Tähän kohtaan saattoi kirjoittaa sopivan vastauksen, mikäli valmiista vaihtoehdoista ei löytynyt sopivaa. Vastaajat nostivat avoimissa vastauksissaan esiin äkillisen fyysisen tai psyykkisen sairastumisen sekä yllättävät elämänmuutokset kuten työttömyyden ja syrjäytymisen tai vammautumisen.

Monet vastaajien esittämistä vastauksista kuvaavat äkillisiä elämäntilanteen muutoksia, joihin ei ole osattu varautua. Ylistön (2009, 87) mukaan hyvällä elämänhallinnalla on kuitenkin mahdollista selvitä myös yllättävistä ja vaikeista elämäntilanteista ja kääntää ne itselleen voitoksi. Mikäli yksilön elämänhallinnan keinot ovat riittävät, tai hän saa oikea-aikaisesti riittävää tukea, on myös vaikeat elämäntilanteet mahdollista kääntää edukseen. Avoimista vastauksista käy ilmi, että työelämästä pois tippuminen johtaa usein myös taloudellisiin vaikeuksiin. Avoimissa vastauksissa mainitaan myös sairastuminen, joka on saattanut myös johtaa tippumiseen työelämästä. Yhteyttä työelämään onkin pidetty parhaana ja tehokkaimpana keinona ehkäistä syrjäytymistä ja köyhtymistä (Ek, ym. 2004 [Viitattu 18.3.2022]).

5.3 Työelämästä tippuminen suurin riskitekijä

Vastaajista hieman alle puolet (40%) kertoi huomanneensa muutoksia asiakaskuntansa taloudenhallinnassa viimeisen kolmen vuoden aikana. Vastaajista viidesosa oli työskennellyt nykyisessä tehtävässään alle vuoden, joten tämä havaittava muutos on voinut olla jonkin verran suurempi tai pienempi, kuin vastauksista käy ilmi.

Taulukko 9. Työntekijöiden havaitsemat muutokset asiakkaiden taloudenhallinnassa viimeisen kolmen vuoden aikana.

Ne vastaajat, jotka olivat huomanneet muutoksen asiakaskuntansa taloudenhallinnassa, vastasivat myös jatkokysymykseen, millaisia muutoksia ovat havainneet. Vastauksia tähän kysymykseen tuli 20. Avoimissa vastauksissa nostetaan esiin erilaiset pikavipit ja kulutusluotot. Nyky-yhteiskunnan hedonistinen elämäntapa lisää sosiaalista painetta tiettyyn elintasoon, jota pidetään yllä velkarahalla, jos se ei muutoin ole mahdollista (Rantala & Tarkkala 2009, 3-5).

Kyselylomakkeessa pyydettiin vastaajia kertomaan, millaisia muutoksia he olivat havainneet asiakkaiden talousongelmissa. Peliongelmiin lisääntyminen nousi esiin yhtenä suurimmista syistä. Vastaajat olivat kiinnittäneet huomiota myös yhä nuorempien velkaantumiseen sekä pikavippien käytön lisääntymiseen.

”Peliriippuvaisten määrän huima lisääntyminen. Riippuvuuden kieltäminen tai peitteleminen on tavanomaista. Pikaluottojen ja -vippien määrä sekä summat aina vaan suurempia.” (V1)

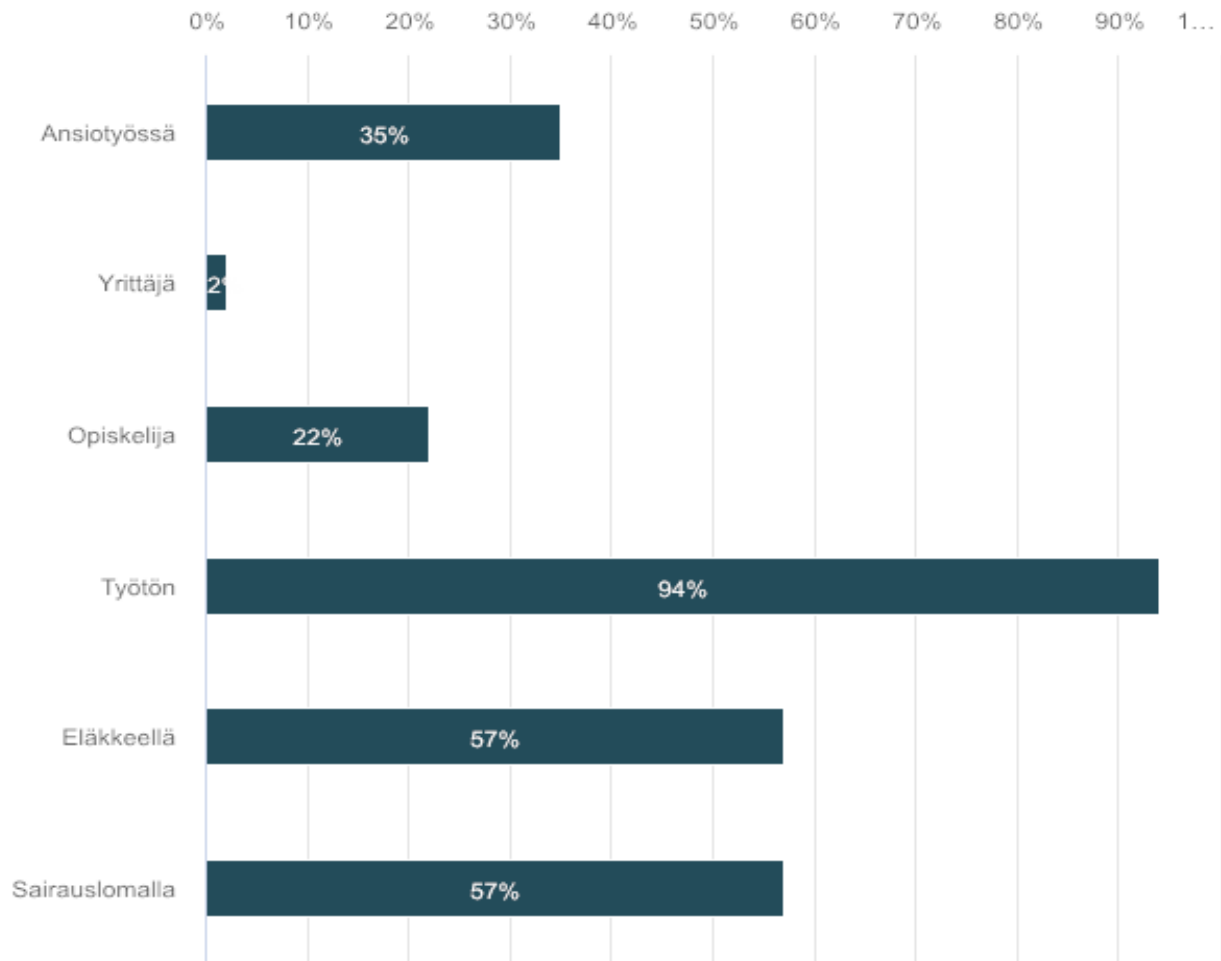
”Pikavippien osuus kasvanut, aikaisemmin ne oli sataasia ja nyt lainmuutoksen myötä kerralla otettava vippi on useita tuhansia euroja. Lisäksi nettipelaaminen kasvanut todella paljon.” (V2)

Toisena suuren ongelmana vastaajat näkivät toimeentulohakemusten siirtymisen Kelaan. Kun hakemus ja päätös tehdään sähköisesti, ei kukaan paneudu asiakkaan tilanteeseen kokonaisvaltaisesti. Myös hakemusten tekeminen sähköisesti nähtiin haasteellisena ja asiakkaan tilannetta vaikeuttavana tekijänä.

”Etuuksien maksun muuttuminen KELA:an, on vaikeuttanut hakemista. Lisäksi palvelu ei ole kuten sosiaalitoimessa, jossa monesti sosiaalityöntekijä tekee töitä myös muilla osa-auleilla ja on tuttu henkilö, joka tuo turvallisuutta. Epätietoisuus KELA:n asiointissa, joka tapahtuu pääosin netissä, jonka käyttö on monelle haasteellista.” (V3)

Ansiotyössä olevien asiakkaiden osuus on kuitenkin vielä pieni kyselyyn vastanneiden työntekijöiden asiakaskunnasta (taulukko 4). Suurin osa vastaajien asiakkaista olivat työttömiä, sairauslomalla tai eläkkeellä.

Taulukossa 4 on nähtävissä asiakkaiden työllisyystilanne. 100% tarkoittaa, että jokainen vastaaja on valinnut kyseisen vaihtoehdon. Näissä vastauksissa korostuu työelämän yhteyden tärkeys osana taloudenhallintaa.

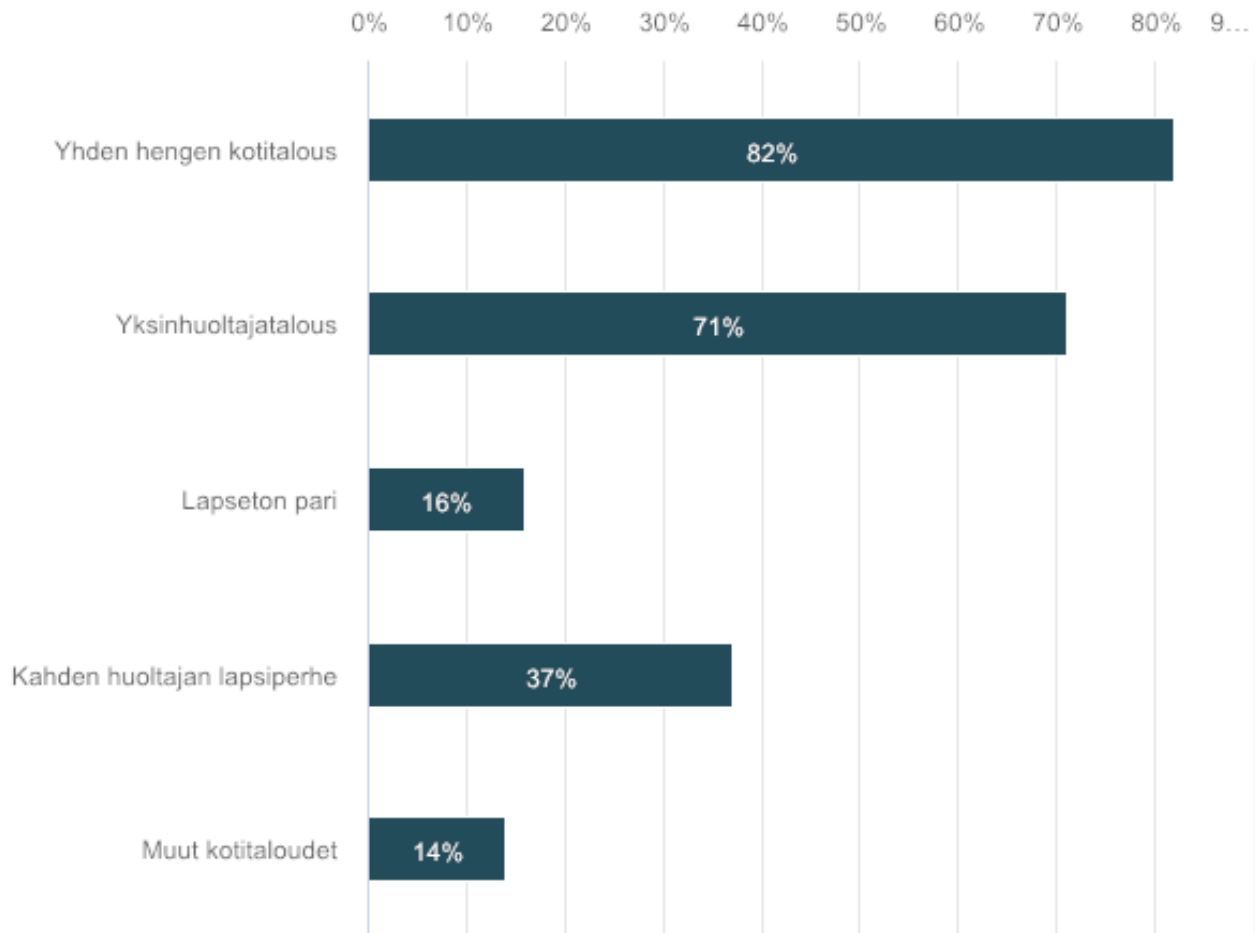

Taulukko 10. Ylivelkaantuneiden asiakkaiden työllisyystilanne työntekijöiden arvioimana.

Kaikki vastaajat eivät ole valinneet työttömyyttä tässä kysymyksessä. Tämä tukee ajatusta siitä, että taloudellisia vaikeuksia ilmenee kaikissa sosioekonomisissa luokissa. Yhteys työelämään on merkittävä tekijä vaikeuksien ehkäisyssä, mutta ei ainoa.

5.4 Yhden hengen taloudet ja yksinhuoltajat suurimmassa riskissä

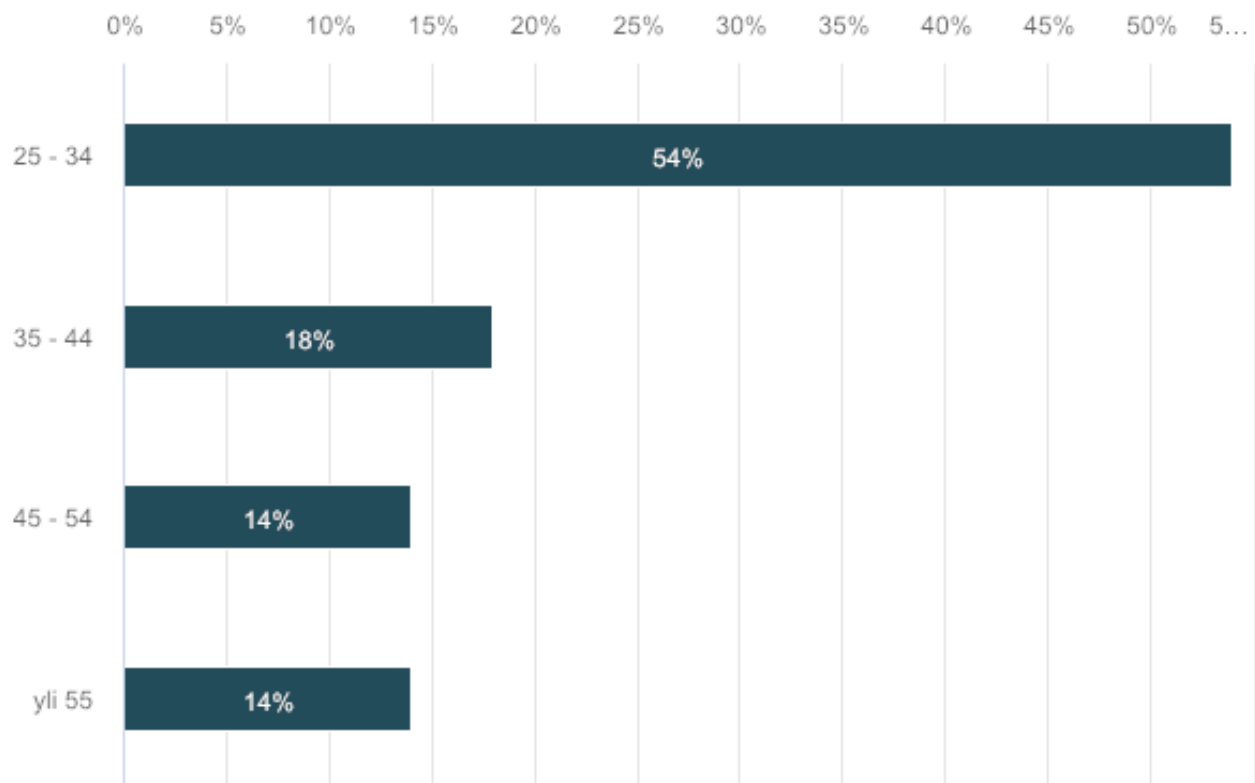
Vastaajia pyydettiin valitsemaan kolme tyypillisintä taloutta, joissa taloudellisia vaikeuksia on. Valittuja vastauksia tuli 108 (taulukko 5).

Taulukko 11. Taloudellisissa vaikeuksissa olevien asiakkaiden ruokakunnat.

Suurimmassa riskissä kohdata taloudellisia vaikeuksia olivat yksinasuvat. Yksinasuvien osuus vastauksista oli 82%. Hieman yksinasuvien jäljessä tulivat yksinhuoltajat, joiden osuus vastauksista oli 71%. Nämä vastaukset ovat linjassa myös Kelan tilastojen kanssa asumistuen ja toimeentulotuen kanssa. Suurin osa näiden tukien saajista on yksinasuvia tai yksinhuoltajia. (Koski 2021, 16 [viitattu 30.9.2022]; Kela 2021 [viitattu 30.9.2022].)

Vastaajia pyydettiin myös arvioimaan talousvaikeuksissa olevien asiakkaiden ikäjakaumaa. Vastauksissa ei käy ilmi, millainen ikäjakauma asiakaskunnassa on. Mahdollista on, että 25-34 -vuotiaita on eniten vastaajien asiakkaina ja näin ollen myös heidän osuutensa talousvaikeuksissa olevissa asiakkaissa on ylliedustettuna tässä kyselyssä.

Taulukko 12. Työntekijöiden arvio taloudellisissa vaikeuksissa olevien asiakkaiden ikäjakaumasta.

Vastausten perusteella talousvaikeuksia koetaan kaikissa ikäryhmissä, mutta eniten 25-34-vuotiaiden keskuudessa (Taulukko 6).

5.5 Työntekijät kaipaavat lisää tietoa taloudenhallinnan menetelmistä

Hieman yli puolet vastaajista (53%) kertoivat erilaisten taloudenhallinnan menetelmien olevan tuttuja. Silti vain kolmannes kertoi hyödyntävänsä näitä menetelmiä työssään asiakkaiden ohjauksessa. Puolet (53%) vastaajista kertoi myös ohjaavansa asiakkaita toiseen palveluun, kuten velkaneuvontaan tai sosiaalityöhön. Eniten vastaajat käyttivät työssään Takuusäätiön materiaaleja, mutta myös Marttaliiton materiaalit ja etuuden mainittiin.

Vastaajat antoivat vapaamuotoisia vastauksia siihen, miksi eivät työssään ohjaa asiakkaita taloudenhallinnassa. Suurimmaksi syyksi nousi esiin ajan ja resurssien puute. Työntekijät

tiedostivat, että paremmalla taloudenhallinnalla myös asiakkaan ja koko perheen tilanne voisi parantua, mutta siihen ei koettu olevan riittävästi aikaa ns. perustyön lisäksi.

”En ole tarpeeksi perehtynyt niihin. Paljon menee lastensuojelussa aikaa siihen että keskitytään lapsiin ja heidän kasvatukseen ja hyvinvointiin. Toisaalta vanhemman taloustilanteen hallintaan saaminen voisi auttaa myös lasten asiaa.” (V4)

”Työtehtäväni on niin laaja, että pystyn sisällyttämään siihen taloudellisen tuen myöntämisen, mutta en suunnitelmallista sosiaalityötä, joka menetelmien käyttö edellyttää. Pidempiaikaista asiakkuutta ja seuranta. Tämä ei ole palveluohjauksessa mahdollista.” (V5)

Hieman yli puolet vastaajista (29 vastaajaa) kertoi kaipaavansa lisää tietoa erilaisista taloudenhallinnan menetelmistä. Tämä on suuri luku, jos siitä voidaan vetää johtopäätös, että tilanne on samankaltainen myös suuremmassa otannassa. Tällöin joka toinen työntekijä ei koe osaavansa ohjata taloudellisissa vaikeuksissa olevaa asiakasta riittävästi. Jos alan työntekijät kokevat taloudenhallinnan haastavaksi, ei ole yllätys, että asiakkaiden voimat ja taidot eivät riitä asioiden ratkomiseen.

5.6 Resurssit eivät riitä tavoitteelliseen taloustaitojen opetteluun asiakkaiden kanssa

Vastaajat saivat jättää kyselyn lopuksi vapaan kommentin. Vapaita kommentteja tuli 11. Näissä kommentteissa esiin nousee kaksi teemaa. Asiakkaiden puutteellinen elämän ja talouden hallinta on usein ylivelkaantumisen taustalla. Työntekijät kokevat, että heillä ei ole riittävää resurssia ja asiantuntemusta asiakkaiden auttamiseksi.

”Talousneuvontaan ja ohjaukseen pitää panostaa enemmän ja sitä pitää tehdä kokonaisvaltaisesti. Pelkkä ns. tulipalojen sammuttelu ei auta vaan asiakasta pitää tukea oman tilanteensa hallintaan.” (V6)

”Taloudelliset ongelmat näkyvät hyvin yleisesti lastensuojelussa ja lapsiperheiden sosiaalityössä. Talousongelmat näkyvät jokaisessa ikäryhmässä tasaisesti ja kaipaisi tahoja, jolla oikeasti olisi aikaa selvittää miksi asiakkaan tulot eivät kuukaudesta toiseen riitä ja opetella asiakkaan kanssa taloushallintaa sen sijaan, että jaetaan maksusitoumuksia jatkuvasti.” (V7)

Vastauksista nousee ajatus, että apua haetaan vasta, kun asiat ovat niin solmussa, että asiakkaalla ei ole itsellään enää mitään keinoja tilanteen ratkaisemiseen. Näissä tilanteissa kaivattaisiin kipeästi tiivistä ohjausta ja neuvontaa, taloudenhallinnan alkeiden opettelu. Se taas vaatii aikaa ja resursseja, jotka sosiaalityössä ovat aina rajalliset.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä tutkimus toteutettiin kyselynä, jossa sosiaalialan ammattilaiset toivat esiin näkemyksensä asiakkaiden kokemista talousvaikeuksista. Monimuotoinen kyselytutkimus toimi ilmiön kuvaajana, vastauksista kävi ilmi, että asiakkaiden kokemat taloudelliset vaikeudet ovat lisääntyneet, työntekijät kokevat, ettei heidän aikansa ja keinonsa ole riittäviä asiakkaiden auttamiseen ja erityisesti elämän yllättävät tilanteet johtavat taloudellisiin vaikeuksiin.

Kyselyyn vastanneiden sosiaalialan työntekijöiden kokema resurssipula ei ole tuloksena yllättävä. Yksi alkuoletuksistani oli, että työntekijöiden kokema kiire ja keinojen riittämättömyys nousevat esiin vastauksissa. Se, mikä kiinnitti kuitenkin huomioni aineistoa käsitellessä, oli, kuinka valtava merkitys puutteellisilla resursseilla on pitkällä tähtäimellä. Asiakaskunnassa korostuvat moniongelmaiset asiakkaat ja perheet ja työntekijöiden aika kuluu ikään kuin tekohengitystä antaen. Yksi kriisi ratkaistaan toisensa perään, pääsemättä avaamaan koko ongelmavyöhytiä, jolloin ongelmat uusiutuvat ja kertautuvat. Jos nämä asiakkaat olisivat saaneet riittävän tuen varhaisessa vaiheessa, eivät he ehkä olisi enää edes sosiaalityön asiakkaita, tai tulisivat nyt toimeen huomattavasti kevyemmällä tuella. Yksi mahdollisuus olisi vastata tähän haasteeseen kartoittamalla juuri työelämästä pudonneiden tilannetta ja tarjota tässä tilanteessa ohjeita ja neuvontaa.

Tuloksista esiin tuleva resurssien ja varhaisen tuen riittämättömyyteen Tasku-hankkeen aika avattava Talousneuvola pyrkii vastaamaan. Hanke on ajankohtainen ja tärkeä myös tämän opinnäytetyön tulosten valossa. (Aalto, ym. 2021 [Viitattu 30.9.2022])

Toinen huomion arvoinen asia oli, kuinka moni työntekijä koki oman osaamisensa taloussosiaalityöstä riittämättömäksi. Valitettavasti en saanut käsiini alkuperäisiä vastauksia, joten en voinut tarkastella, kokivatko pitempään samassa tehtävässä työskennelleet osaamisensa paremmaksi, kuin alle vuosi sitten työssään aloittaneet. Vastausten ristiintaulukointi olisi tuonut lisää syvyyttä vastausten tulkintaan.

Selkeä viesti oli, että taloudelliset vaikeudet ovat lisääntyneet. Syytä tähän ilmiöön ei näiden vastausten perusteella voida kuin arvailla, sillä vastaukset ovat jonkun toisen näkemys taloudellisissa vaikeuksissa olevan asiakkaan tilanteesta. Usein taloudellisten vaikeuksien arvioitiin olevan seuraus äkillisistä vaikeista elämäntilanteista. Myös puutteelliset elämänhallinnan keinot nousivat yhtenä selkeänä syynä taloudellisiin vaikeuksiin. Tämä on mielestäni tärkeää nostaa esiin omana tuloksenaan. Elämän äkilliset muutokset ja sairastumiset eivät ole tapahtuneet vain nyky-yhteiskunnassa, vaan ihmiset ovat aina kohdanneet elämässään haasteita. Nyt tämän tutkimuksen valossa näyttäisi siltä, että taloudelliset vaikeudet kasvavat yhä useammin sellaisiksi, että niistä ei omin voimin enää selvitä. Myös sosiaalityön kentällä on nähtävissä muutos asiakkaiden kokemien talousvaikeuksien kasvussa. Tämän tutkimuksen perusteella ei voida kuitenkaan vetää johtopäätöksiä siitä, miksi näin on. Mahdollisesti kynnyks hakea tukea ja apua sosiaalityöstä on madaltunut. On myös mahdollista, että ihmisten elämänhallinnan keinot ovat heikentyneet, tai että helposti saatava lainaraha mahdollistaa ylivelkaantumisen liian usein. Yksi mahdollisuus ilmiöön voisi olla myös elinkustannusten jatkuva nousu, jonka mukana tulotaso ei pysy. Nämä ovat kuitenkin vain hypoteettisia arvailuja ja ilmiö vaatii lisää tutkimustyötä.

Velkaongelmat ovat lisääntyneet viimeisten vuosikymmenten aikana paljon. Yhä useampi kansalainen päätyy velkaneuvontaan ja maksuhäiriömerkinnät ovat yleisiä. Sosiaalityön asiakkaina on aina ollut taloudellisissa vaikeuksissa olevia ihmisiä. Uusi ilmiö kuitenkin on, että talousvaikeuksien syynä ei enää välttämättä olekaan pienituloisuus. Velkakierre, jota henkilö ei pysty katkaisemaan on voinut johtaa taloudellisiin vaikeuksiin tulotasosta riippumatta. (Valtioneuvosto, 2020 [viitattu 30.9.2022].)

7 POHDINTA

Tasku- hanke on tarjonnut minulle mahdollisuuden tarkastella taloussosiaalityötä uudesta näkökulmasta. Perinteisesti taloussosiaalityö keskittyy pienituloisuuteen ja köyhyyteen, mutta olen pyrkinyt pitämään näkökulmani ylivelkaantumisessa ja taloudenhallinnan haasteissa, jotka eivät aina ole rinnastettavissa tulojen suuruuteen tai sosioekonomiseen luokkaan. Taloudellisten vaikeuksien taustalla voi olla hyvin monenlaisia syitä. Myös keinoja selvittää vaikeuksista on monia. Tärkein rooli sosiaalityöllä on olla asiakkaan tukena ja luoda toivoa muutoksesta parempaan suuntaan (Aalto, ym. Tulossa).

Aineistona käytin jo aiemmin Tasku-hankkeen yhteydessä toteutettua kyselyä, josta minulla oli käytössä valmiit vastaukset. Se helpotti vastausten esittelyä ja vapautti minut työläästä aineiston keräämisestä. Monimuotokysely, jossa vastaajien oli mahdollista antaa myös avoimia vastauksia toimi hyvin nykytilanteen kuvaajana. Voidaan pohtia, olisiko työni saanut lisäarvoa, jos olisin toteuttanut kyselyn itse. Toki siinä tapauksessa olisin voinut ristiintaulukoida vastauksia ja avointen vastausten antajien työpaikka ja kokemus kyseistä työstä olisivat tulleet näkyviin. Tämä lisäarvo olisi kuitenkin lopputuloksen kannalta ollut vähäinen. Yksilölliset haastattelut olisivat tuoneet toisenlaista syvyyttä tutkimukseen, mutta silloin vastaajien määrä olisi jäänyt pienemmäksi, eikä tuloksissa olisi syntynyt kuvaa ilmiöstä.

Taloussosiaalityöllä pyritään vahvistamaan asiakkaan taloudeenhallintaa sekä antamaan asiakkaalle lisää tietoa ja taitoa raha-asioiden hoitoon. Taloussosiaalityö ei ole kuitenkaan pelkästään raha-asioiden hoitoa. TASKU-hankkeen toisessa osassa asiakkailta on pyydetty kertomaan kokemuksia Talousneuvolasta ja keskusteluista työntekijöiden kanssa. TASKU-hankkeen yksilöohjauksien palautteissa asiakkaat toivat esiin, että yksin on vaikea selvittää raha-asioita ja kokivat, että keskustelu raha-asioista työntekijän kanssa auttoi. Jos asiakas jää yksin ongelmiansa kanssa, on hänen vaikeaa nähdä ulospääsyä tilanteestaan. (Aalto ym. Tulossa.)

Ylivelkaantumisen ja talousvaikeuksien ilmiötä olisikin mielenkiintoista myös lähestyä haastatteleamalla asiakkaita. Tässä tapauksessa vastaukset talousvaikeuksien perimmäisiin syihin voisivat olla hyvin erilaisia. Tämä olisi mielenkiintoinen

jatkotutkimuksen aihe. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi peliriippuvuuden lisääntyminen ja sen vaikutus velkakierteen syntymiseen. Myös työssäkäyvien köyhyyttä ja pienituloisuutta olisi mielenkiintoista tutkia. Noin 66 000 työssäkäyvää suomalaista sai myös asumistukea vuonna 2020 (Koski 2021,16 [viitattu 30.9.2022].) Tästä voidaan vetää johtopäätös, että merkittävä osa työssäkäyvistä ihmisistä ei tulisi toimeen palkallaan ilman nykyisen kaltaista tukijärjestelmää.

Työntekijöiden kokema riittämättömyys kuultaa läpi etenkin avoimista vastauksista. Asiakkaiden vaikeudet ovat edenneet pitkälle siinä vaiheessa, kun apua haetaan. Seuraavaksi voidaan pohtia, mikä olisi riittävän aikainen vaihe avun oikein kohdentamiselle. Suurimmaksi ongelmaksi vastauksista nousi resurssien riittämättömyys. Näin ollen resurssien nostaminen kysyntää vastaavalle tasolle ja niiden oikein kohdentaminen olisivat ensisijaisia keinoja ongelman ratkaisemiseen.

LÄHTEET

- Aalto, A., Lehtimäki, N. & Saariaho, M-L. (Tulossa) Kohti oman talouden hallintaa. Teoksessa: SeAMK sosiaali- ja terveysalan teemateos: Osallistavat menetelmät ja sosiaalisuus monialaisessa ihmistyössä. Toim. Hautamäki, T., Aalto, A., Aleverdyan, A. & Saarikoski
- Aalto, A., Lehtimäki, N., & Saariaho, M-L. (2021). Talousneuvola - matalan kynnyksen apua raha-asioiden hoitoon. Teoksessa: M. Salminen-Tuomaala, K. Valkama, & S. Saarikoski (toim.) Luovat, kestävät ja innovatiiviset opetus- ja kehittämismenetelmät ja -ratkaisut sosiaali- ja terveysalalla (s. 20–32). (Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä 164). Seinäjoen ammattikorkeakoulu. [Verkkokirja]. [Viitattu 30.9.2022]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021082544134>
- Ahola, M. 11.4.2021. Sosiaalisia ilmiöitä. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 30.9.2022]. Saatavana: <http://sosiaalisiailmioita.blogspot.com/2021/04/sosiaalinen-luototus-2020.html>
- Alasuutari, P. (2012) Laadullinen tutkimus 2.0. Kustannusosakeyhtiö Vastapaino
- Allardt, Erik (1998) Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. Teoksessa Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi (toim.) Elämänpolitiikka. Gaudeamus, Helsinki, 34–53.
- Asiakastieto. Luottotiedot ja maksuhäiriöt. [Verkkosivusto]. [Viitattu 30.9.2022]. Saatavana: [Luottotiedot ja maksuhäiriömerkintä | Omatieto.fi \(asiakastieto.fi\)](https://asiakastieto.fi/luottotiedot-ja-maksuhairiomerkit)
- Euroopan komissio. Euroopan sosiaalirahasto. [Verkkosivusto]. [Viitattu 29.10.2022]. Saatavana: https://ec.europa.eu/regional_policy/fi/funding/social-fund/
- Eduskunta. Lakialoite LA 20/2020 vp. Lakialoite laeiksi luottotietolain 18 ja 20 §:n ja ulosottokeksen 1 luvun 32 §:n muuttamisesta. 19.4.2021. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 18.3.2022]. Saatavana: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Sivut/LA_20+2020.aspx
- Ek, E; Saari, E; Viinamäki, L; Sovio, U; Järvelin, M-R. (2004). Nuorten aikuisten työelämästä ja sosiaaliturvan käyttö. KELA. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 18.3.2022]. Saatavana: <https://helda.helsinki.fi/handle/10250/3307>
- Hiilamo ,A Keski-Säntti M., Kääriälä A.,& Hiilamo H. 2021. Nuorten aikuisten maksuhäiriömerkinnät – rekisteritutkimus ikäkohorteilla 1987 ja 1997. Itlan tutkimukset 2021:2.

- Hänninen, V. 2002. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere University Press.
- Juhila, K. 2018. Aika, paikka & sosiaalityö. Osuuskunta Vastapaino.
- Kauppinen, T. & Karvonen, S. 2008. Nuorten aikuisten toimeentulo-ongelmat. Teoksessa: Moisio, P., Karvonen, S., Simpura, J. & Heikkilä, M. (toim.). Suomalaisten hyvinvointi. Stakes, Helsinki. 76-95.
- Kela 2021. Kelan perustoimeentulotuen kuntatilasto 2020. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 30.9.2022]. Saatavana: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/327984>
- Koski, A. 2021. Kelan asumistukitilasto 2020. KELA. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 30.9.2022]. Saatavana: [Kelan asumistukitilasto 2020 \(helsinki.fi\)](https://helda.helsinki.fi/handle/10138/327984)
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka, aineiston hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- L 22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista
- Majamaa, K. & Rantala, K. 2020. Katsaus viime vuosien ylivelkaantumiskehitykseen. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 23.4.2020]. Saatavana: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162625/2020_05_VN_Selvitys.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Moring, J., Fuhrman, R. & Zauszniewski, J. 26.7.2011. Interrelatedness of Proactive Coping, Reactive Coping, and Learned Resourcefulness. Sage journals. Verkkolehtiartikkeli]. [Viitattu 20.4.2022]. Saatavana: <https://journals-sagepub-com.libts.seamk.fi/doi/full/10.1177/0748175611414722> Vaatii käyttöoikeuden.
- Muttillainen, V. & Valkama, E. 30.9.2008. Maksuvaikeudet pikaluottomarkkinoilla. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 24.4.2020]. Saatavana: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152530/Mediatiedote_Maksuvaik.pdf?sequence=2

- Muttillainen, V. & Valkama, E. 6.2.2003. VELKAJÄRJESTELYN JÄLKEEN: lama-ajan velallisten selviytyminen maksuohjelmista ja paluu luottomarkkinoille 2000-luvun alussa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 23.4.2020]. Saatavana: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152488/198_media.pdf?sequence=1
- Oikeusministeriö. Ei päiväystä. Ylivelkaantumisen torjunta. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 20.3.2020]. Saatavana: <https://oikeusministerio.fi/ylivelkaantumisen-torjunta>
- Oikeusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, valtioneuvoston viestintäosasto & valtiovarainministeriö. 21.12.2020. Selvitys: Ylivelkaantuminen on lisääntynyt kaikilla tilastomittareilla. Valtioneuvosto. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 20.3.2022]. Saatavana: <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/selvitys-ylivelkaantuminen-on-lisaantynyt-kaikilla-tilastomittareilla>
- Pankkiasiat. 10.4.2016. Ylivelkaantuminen ja lainojen lyhennys – paljonko on liikaa lainaa? [Verkkosivusto]. [Viitattu 23.4.2020]. Saatavana: <https://pankkiasiat.fi/ylivelkaantuminen-ja-velkojen-lyhennys-paljonko-on-liikaa-lainaa>
- Pikavippien lakimuutos 2019 ja 2020: korkokatto ja kulut kuriin. [Verkkosivusto]. [Viitattu 30.9.2022]. Saatavana: <https://raha.fi/pikavippi-lakimuutos/>
- Rantala, K. & Tarkkala, H. 2009: Kotitalouksien velkaongelmien nykytila ja kehitys. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.
- Salovay, P., Bedell, B., Detweiler, J. & Mayer, J. 1999. Coping intelligently – Emotional intelligence and the coping process. Teoksessa: Synder, C. R. (toim.) Coping: The Psychology of what Works. Oxford University Press. 142-148. [Verkkolehtiartikkeli]. [Viitattu 22.4.2020]. Saatavana: https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=WcznCwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA141&dq=coping&ots=IXCjvT1B2C&sig=e3pGsZd9382NMxcMDRfLINus2zc&redir_esc=y#v=onepage&q=coping&f=false
- Seinäjoen ammattikorkeakoulu. TASKU – Talous sujuvasti kuntoon. [Verkkosivusto] [Viitattu 20.4.2020]. Saatavana: <https://www.seamk.fi/yrityksille/tki-projektit/tasku-talous-sujuvasti-kuntoon/>
- Seinäjoen kaupunki. Tasku-hanke. [Verkkosivu]. [Viitattu 9.8.2022]. Saatavana <https://www.seinajoki.fi/sosiaali-ja-terveys/tietoa-asiakkaalle-ja-potilaalle/hankkeet-sote/tasku-hanke/>
- Seppänen-Järvelä R., Åkerlblad, E. & Haapakoski, K. 2019. Monimenetelmällisen tutkimuksen integroivat strategiat. Yhteiskuntapolitiikka 2019/3.

- Sosiaali- ja terveysministeriö. 18.3.2015. Sosiaaliset luotot ehkäisevät vähävaraisten ylivelkaantumista. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 21.4.2020]. Saatavana: <https://stm.fi/-/sosiaaliset-luotot-ehkaisevat-vahavaraisten-ylivelkaantumista>
- Suomen evl-kirkko. Kirkon diakonirahasto. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 20.4.2020]. Saatavana: <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/taloudellinen-avustaminen/kirkon-diakoniarahasto>
- Takuusäätiö. Kysymyksiä ja vastauksia maksuhäiriömerkinnästä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 20.4.2020]. Saatavana: <https://www.takuusaatio.fi/selviydy-veloistasi/maksuhairiomerkinta/kysymyksiä-ja-vastauksia-maksuhairiomerkinnasta/>
- Talous- ja velkaneuvonta. 2.12.2020. Velkajärjestelyn edellytykset ja esteet. [Verkkosivusto]. [Viitattu 18.3.2022]. Saatavana: <https://oikeus.fi/talousjavelkaneuvonta/fi/index/pysaytavelkaantuminen/velkajarjestely/edellytyksetjaesteet.html>
- Tilastokeskus. Ei päiväystä. Velkaantumistilasto Helsinki: Tilastokeskus. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 20.4.2020]. Saatavana: https://www.tilastokeskus.fi/til/velk/2019/velk_2019_2021-01-28_tie_002_fi.html
- Toikko, T. 2012. Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat. Tampere University Press.
- Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (uud. laitos). Helsinki: Tammi.
- Valli, R. 2015. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Ps-kustannus
- Valtioneuvosto. 21.12.2020. Selvitys: Ylivelkaantuminen on lisääntynyt kaikilla tilastomittareilla. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 30.9.2022]. Saatavana: [Selvitys: Ylivelkaantuminen on lisääntynyt kaikilla tilastomittareilla \(valtioneuvosto.fi\)](https://www.valtioneuvosto.fi/selvitys-ylivelkaantuminen-on-lisaahtynyt-kaikilla-tilastomittareilla)
- Vastamäki, J. & Valli, R. 2018. Tutkimusasetelman ja mittareiden valinta kyselylomaketutkimuksessa. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. PS-kustannus.
- Viitasalo, K. 2019. Mistä taloussosiaalityössä on kyse? Teoksessa: Zechner, M., Karjalainen, S. & Viitasalo, K. (toim.) Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus.
- Viitasalo, K. 2016. Äitien taloudellinen toimijuus ja selviytyminen muistelutyöaineiston valossa. Teoksessa: Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vastapaino.

- Vilka, H. 2005. Tutkimusmetodeja ammatilliselle kentälle. [Verkkokirja]. [Viitattu 18.3.2022]. Saatavana: <http://hanna.vilka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-kehita%c3%a4.pdf>.
- Zehner, M. 2019. Olosuhteet vaikuttavat taloudelliseen toimintakykyyn. Teoksessa: Zehner, M., Karjalainen, S. & Viitasalo, K. (toim.) Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus.
- Ylistö, S. 2009. Tavoiteteoreettinen elämänhallinta – selvyttä sekavaan käsitteistöön. Sosiologia 4/2009. [Verkkolehtiartikkeli]. [Viitattu 25.4.2020]. Saatavana: <http://elektra.helsinki.fi/libts.seamk.fi/se/s/0038-1640/46/4/tavoitet.pdf> Vaatii käyttöoikeuden.

LIITE 1

Taloudenhallinnan osaamisen kartoittaminen

1. Organisaatio, jossa työskentelet

- Talous- ja velkaneuvonta
- Edunvalvonta
- Sosiaali- ja terveysalan järjestö
- Sosiaalityö
- Ulosotto
- Te-toimisto
- Seurakunta
- Joku muu

2. Tehtävänimikkeesi

3. Kauanko olet työskennellyt nykyisessä tehtävässäsi

- Alle 1 vuosi
- 1 -5
- 6 -10
- 11 - 15
- yli 15 vuott

4. Kohtaatko työssäsi 25-54 -vuotiaita asiakkaita, joilla on haasteita oman taloudellisen tilanteen kanssa?

- Kyllä
 En

5. Jos vastasit kyllä, millaiset syyt ovat käsityksesi mukaan saaneet aikaan taloudelliset haasteet asiakkaidenne arjessa? Voit valita enintään viisi yleisintä syytä.

- pitkäaikaistyöttömyys
 pienituloisuus
 mielenterveysongelmat
 päihteidenkäyttö
 peliriippuvuus
 rikostausta
 asunnottomuus / vaikea asumishistoria
 velkaantuminen
 kulutusluottoihin turvautuminen
 oppimisvaikeudet
 elämänhallinnan ongelmat
 puutteelliset tiedot etuuksista ja palveluista
 korkea elintaso suhteessa tuloihin
 liian korkeat elinkustannukset (mm. asuminen, ruoka)
 muuttuvat elämäntilanteet (positiiviset ja negatiiviset elämänmuutokset), mikä:

 muu syy, mikä:

6. Oletko havainnut muutoksia talousongelmien luonteessa asiakaskunnassasi viimeisen kolmen vuoden aikana?

- Kyllä
 En

7. Jos vastasit kyllä, kuvaa millaisia muutoksia:

8. Minkä ikäiset asiakkaanne kokevat eniten taloudellisia ongelmia?

- 25 - 34
- 35 - 44
- 45 - 54
- yli 55

9. Millainen on tyypillisin asiakkaidenne kotitalous? Valitse enintään kolme tyypillisintä.

- Yhden hengen kotitalous
- Yksinhuoltajatalous
- Lapseton pari
- Kahden huoltajan lapsiperhe
- Muut kotitaloudet

10. Miten kuvailisit asiakkaidenne työllisyystilannetta? Valitse kolme yleisintä vaihtoehtoa.

- Ansiotyössä
- Yrittäjä
- Opiskelija
- Työtön
- Eläkkeellä
- Sairauslomalla

11. Ovatko erilaiset taloudenhallinnan menetelmät sinulle tuttuja?

- Kyllä
 Ei

12. Hyödynnätkö erilaisia taloudenhallinnan menetelmiä asiakastyössä?

- Kyllä
 En
 En, mutta ohjaan asiakkaan toiseen palveluun.

13. Jos vastasit kyllä, millaisia menetelmiä käytät?

- Takuusäätön materiaalit
 Marttaliiton materiaalit
 Mun talous -verkoston oppaat
 Mielenterveystalon itsehoito-opas taloudellisen ahdingon omahoitoon
 Erilaiset sähköiset sovellukset, esim. Monefy, Planago
 Jotain muuta, mitä?

14. Jos vastasit en, voit halutessasi perustella tähän syitä.

15. Koetko tarvitsevasi enemmän osaamista asiakkaiden talousneuvontaan ja -ohjaukseen?

- Kyllä, millaista?
 En

16. Lisää tähän, jos sinulla on muita kyselyyn liittyviä kommentteja tai ajatuksia:

[Tietosuojaseloste \(SeAMK Webropol\)](#)

